

פפר הדקדוק

כללי הקריאה והטעמים ומשפטי
הלשון
בשני חלקים

מאת
הרב נתנאל טראב מסלתון הכהן
זלה"ה

הובא לדפוס לראשונה מכתב יד המחבר
ע"י הרב יעקב מסלתון הכהן יצ"ו

בשנת תשס"ג לפ"ק
בעיר ברוקלין, ניו יורק
הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשס"ט

הסכמת החכם הגאון רבי ברוך בן חיים שליט"א רבה של ק"ק שערי ציון בברוקלין ניו יורק

ב"ה ה' דחנוכה תשס"ג
יום ד' לסדר "ויהי איש מצליח"

לידידי ועמיתי איש אשר כלבבי בנש"ק היק"נ רבי יעקב מסלתון שליט"א.

עברתי על "ספר הדקדוק" שנכתב ע"י מר דוד הרב נתנאל מסלתון ז"ל, ומצאתי שהיה מומחה גדול בחכמה זו, שאין רבים בקיאים בה. ובסדר נאה הצליח לעבר בקצרה על כל חלקי השפה, החל מן האותיות, התנועות וההברות – החטפים, דגש קל – ודגש חזק, האותיות "משה וכלב" ונקודם, כללי הנקוד ושנוים בסוף פסוק, מלעיל ומלרע וכו'.

בחלק שני – נתח וכתב על כל הבנינים הגזרות הנחים והחסרים, הפעלים ושרשיהם וכו'.

ביחוד נכרת חכמתו בהוראות לחבור השיר, סוגי השיר, יתדות ותנועות, דלת וסוגר וכו'.

והנך שואל לחות דעתי אם כדאי להדפיס את כתב ידו, בודאי שיחולו עליך כל ברכות התורה, ע"י הדפסת החוברת שיכולה להביא תועלת רבה, לכל אלה המבינים בחכמה זו, ותגדל החכמה – ותרבה הדעת, ויש בזה גם משום כבוד ועלוי נשמה למחבר ז"ל.

ויהי רצון שתזכה לאורך ימים ושנים, ורפואה שלמה לך ולכל בני ביתך, ותרזה רב נחת ושלוה מכל צאצאיך אמן.

**בידידות וברגשי כבוד
ברוך בן חיים**

מכתב שקיבלתי מחתן אחותי החכם הגאון רבי יוסף הררי
רפול שליט"א ראש ישיבת עטרת תורה בברוקלין ניו יורק

בס"ד י"א אדר"א תשס"ג

אל ידי"נ היקר העוב"ק ממצדיקי הרבים ככוכבים בנש"ק כה"ר
יעקב מסלתון יצ"ו

ספר הדקדוק שחברו דודך הרב נתנאל מסלתון זצ"ל הוא
מציאה חשובה וחובה גדולה להדפיסו.
הספר מעיד על מחברו שהיה מדקדק גדול ובעל מחשבה
מסודרת ומשנתו סדורה לו ויגע רבות לחברו ומצוה גדולה
להדפיסו כדי לעשות נחת רוח לאותו צדיק, ומה גם שבחכמה זו
אין מספיק ספרים הכתובים בצורה נאה מסודרת וקצרה.
חז"ל אמרו (בגמ' ב"ב, כ"א) דמאן דדייק עדיף על מאן דגריס,
ואתה שנפלה לידך זכות זו, כי זכית להיות גריס ודייק.
וזכות מצוה זו תעמוד לך לאריכות ימים וכח להמשיך בעבודת
הקודש להרביץ תורה בתלמידים.
לא זכיתי להיות מן המבינים בחכמת הדקדוק, אבל יהיה
מכתבי זה לברכה ועודד על עבודתך עם התלמידים ובפרט
בישיבתנו הקדושה עטרת תורה תכב"ץ. וזכות המחבר תעמוד
לך ולצאצאיך כל הימים.

בברכת הוקרה והערכה על פעליך הטובים
יוסף הררי רפול

ברכת ההודאה

אודה ד' בפי על אשר זיכני להיות ממצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד בהוצאת ספר הדקדוק לדודי הרה"ג הרב נתנאל טראב מסלתון הכהן מדמשק זלה"ה.

במה אקדם לד' על שנפל בחלקי וגורלי להיות מסייע שיש בו ממש ולגלות לאור עולם כללי הדקדוק האלו לציבור הלומדים ובפרט שאגרום נחת רוח לדודי היקר ז"ל שיהיו שפתותיו דובבות.

מי יתן שחפץ ד' בידינו יצלח ויתבררו ויתלבנו דברים אלו בין הלומדים עד שנוכה ליום אשר ימלא הארץ דעה כמים לים מכסים בב"א.

ולי נאה לברך ולהודות לאלו אשר שמו לילות כימים להוציא דבר נאה ומתוקן.

בראשית תודתי נתונה להרה"ג חיים אליהו שליט"א, שתרגם הספר הזה מכתב יד חצי קולמוס.

וגם לרבות הרה"ג אליהו אלבז שליט"א שסדר עניני הספר אל נכון כדי שיבוא כל דבר על מקומו בשלום.

ואחרון אחרון חביב להרה"ג שלום רפול שליט"א שהשקיע מכשרונו ועבד והשתדל בכל כחו לערוך ולההדיר הספר להגישו על מזבח הדפוס, וגם כתב את ההקדמות לספר, וההקדמות לטעמי ספרי אמ"ת ולמלאכת השיר, ובלעדיו לא היה נגמר ספר זה בצורתו וכדמותו היאה לו.

והנני אסיר תודה לידידי היקר רבי יוסף עוזרי יצ"ו בעד השתדלותו הרבה לכל הענינים הנצרכים כדי לברך על המוגמר. יה"ר שזכות המחבר תעמוד לי ולמשפחתי היקרה ולכל העוסקים במלאכה שנוכל לראות עוד נחת מעבודתם בקודש ונוכה לגאולה שלמה בב"א.

ואסיים בברכת הכהונה

הצעיר יעקב מסלתון הכהן

תולדות המחבר רבי נתנאל טראב מסלתון

זאת תמונת המחבר רבי נתנאל טראב מסלתון ז"ל

משפחת כהן טראב מסלתון מדמשק, נודעה כמשפחה רבנית אשר בניה חסידי כהונה שמשו בקודש כמורי הוראה, רבני קהלות, מחברי ספרים ושאר כלי קודש.

החכם רבי נתנאל הכהן טראב מסלתון נולד לאביו רבי יוסף (נלב"ע תרנ"ג), בדמשק. תאריך לידתו לא נתברר לנו, וכן לא נודע לנו הרבה מתולדותיו, אלא פרט זה ששימש כמורה בתלמוד תורה בדמשק והרביץ תורה לעדרים. הניח לנו בכת"י חיבור רב האיות על כללי הדקדוק והקריאה. נתבקש בישיבה של מעלה ביום ט' לחודש טבת שנת תרפ"ב. תנצב"ה. ומנוחתו כבוד בבית העלמין בדמשק. יהי זכרו ברוך.

לעת זקנתו (בשנת תרע"ח) הוטל עליו התפקיד העגום שלקחוהו חיילים טורקים לבית הסוהר לומר וידוי עם הרוגי מלכות נעמן בליקנד ויוסף לייזנסקי הי"ד, לפני שהוצאו להורג בגלל פעולתם במחתרת העברית ניל"י (נצח ישראל לא ישקר) להביא את הכובשים האנגלים.

אחיו חכם רבי יעקב טראב מסלתון שימש כראב"ד וחכם באשי בעיר בירות בעל מחבר הספרים "דבר טוב" שו"ת "שארית יעקב" ב"ח, וספר "בית יעקב" ב"ח עה"ת. נלב"ע ביום כ"ב טבת תרפ"ג.

אחיו חכם רבי מרדכי טראב מסלתון היגר לארה"ב בשנת תר"פ לערך, שם ייסד את קהילת קודש אחיעזר ושימש כרבה במשך כארבעים שנה עד שנתבש"ס ביום כ"א אדר א' שנת תשי"ט. מדרשותיו נדפסו (בשנת תשנ"ז) ספר "דורש טוב" ב"ח, ע"י בנו חכם רבי ציון טראב מסלתון זלה"ה.

פתח דבר

ישמחו הלומדים ויגילו המדקדקים בהגלות לפנינו "ספר הדקדוק", ספרו החשוב של רבי נתנאל טראב מסלתון זלה"ה. הכל תלוי במול אפי' ספר תורה שבהיכל, ואם חכמת הדקדוק לא שפר עליה גורלה ולא רבים העוסקים בה, כל שכן ספר זה שהיה ספון בכת"י קרוב למאה שנה, ולא שופתו אור הדפוס ועין לא ראתה. ברם, כבר אמרו חז"ל (גכ"ר י' ז'), 'אין לך כל עשב ועשב שאין לו מול ברקיע שמכה אותו ואומר לו גדל'. ועכשיו הגיע זמנו ומולו של כת"י הנ"ל, שבא המלאך ואמר לו גדל, עלה על משבח הדפוס וצא, לאוירי של עולם תראה.

ומלאך זה גם האיץ ודחף ברבי יעקב מסלתון יצ"ו מרבניה וחביביה של ק"ק אחיעזר בעי"ת ברוקלין שברשותו היה כתב היד של ספר הדקדוק מדודו רבי נתנאל טראב מסלתון זצ"ל, שהיה מחכמי דמשק. ועוד לפני כעשרים שנה הורה גבר והחל במלאכת הקודש של עריכת הספר ע"מ להוציאו לאור, והשלים כמחצית הספר, ובדוחק השעה לא עלה בידו לסיימה, ועתה בקשני לסייע בהשלמת המלאכה, וגם תרם מלא חופנים מאונו והונו, וטרח ועמל רצוא ושוב כמראה הבוק בהגהות והערות, וידיו רב לו בעצות ותושיות, ולולי הורתו בקדושה, וברכתו ברכת כהן אשר לִּוְתָנִי, כי עתה ריקם באתי.

ספרא דגן בא לפנינו במקור בקובץ המונה כשלושים עמודים כתובים בכתב יד צפוף, מסודר וברור, בכתב 'חצי קולמוס' שבו הורגלו לכתוב חכמי המזרח (כאשר תראה בתצלום הנצפס). ובראשית היה צורך לפענח את הכתוב, לכתב שאנו רגלים בו, וע"כ תודתינו נתונה לנעים זמירות ישראל רבי חיים אליהו שיחי' שתרגם חלק מהכת"י.

חכמת הלשון או מלאכת הדקדוק, אינה מלאכה קלה כלל ועיקר וביותר למי שאינו מורגל בה. ובפרט אם הכתוב נתחבר במטבעי לשון ובמונחים שאין אנו משתמשים בהם כיום.

על כן מטבע הדברים שהיה מן הקושי במקומות רבים להבין את כוונת המחבר, ומה גם שלא בכל מקום היו פיסוקים או עיצורים, או שלא היו ברורים דיים, ולא ידע הקורא היכן מתחיל המשפט או מסתיים. אודות לכך היה מן הצורך במקומות מסוימים להעזר בשיקול הדעת לגבי חלוקת המשפטים, או לשנות במידת מה את צורת התחביר. כן היו מספר דברים בלתי ברורים שהשמטנו. עוד הוספנו דוגמאות מן הכתובים במקום הצורך. על כן אם ימצא הקורא משגה, את תלונתו אלי יפנה. אנכי אחטנה, מידי תבקשנה.

פתח דבר

אם כי מחבר הספר לא חילק את חיבורו, באין בעליו עמו לשאלו, היה נראה יותר לחלק את הספר, כי במהותו הוא שני חלקים. החלק הראשון עוסק בכללי הקריאה והטעמים, והחלק השני מתחס לשם העצם, שם התואר, בניני הפעלים, שרשים חסרים ונחים, וכו'. כמו כן חלוקת הספר לפרקיו, כמעשהו עכשיו, לא כך ממש יצא מיד אדוניו. ויש מן העמודים, אשר היו בשערים אחרים, והובלו למקומות הראויים, אומר לדבק טוב הוא, ואיש את רעהו יעורו. ועל כל אלה נוספו מעט הערות, אשר תמצאם בשולי הגליונות. ולבסוף נוספו הנספחות, כאשר תראה במפתחות.

חמרא למריה, איהו מריה דהאי ספרא, ספרא רבא רבי נתנאל **טראב מסלתון** זלה"ה, שירד הגורן וליקט בעומרים כללי הדקדקנים, דהוו טמירים ונעלמים ומסורין מאבות לבנים, ערכן וסידרם בטורי הבנינים, חילקן לענפים ובדים, שנים שלשה בראש אמיר, ארבעה חמשה בסעפיה. מוקטר מוגש על שולחנא דרבנן ותלמידיהון, למען חכמים יצפנו תבונות, היאך להגות את השם באותיות.

וטיבותא לשקייא, איהו הדולה ומשקה מתורת רבו לעדרים, ירא שמים מרבים, **רבי יעקב מסלתון** נר"ו, יברכהו ה' ויחננו, וכפלים נחת מלא חופנו יהיה חלקו בעולמו, דור ישרים בארץ יראה, עד כי יבוא שילה יוכה. עדי זקנה וגם שיבה, יהי דשן בכל טובה, ושלוס לו ורב אהבה. אמן כן יאמר האל.

לבי ובשרי ירננו לאל מעוזי, אשר הסיר ממני עורוני, האיר עיני והצליח דרכי. **אקוד** על אפי, ואפרוש לך כפי, עת אביע רחשי **ברוך אלוקי ישראל** שהגעני למקום הזה, ולו רק יכולתי להביא קרבן אשה, חלף תודתי שבעל פה.

והנה נא ידעתי כי רחוקה ממני זאת התורה, ועדיין לי עלומה ונסתרה. כבדה המלאכה מאיתי, בבערותי וחסרון ידיעתי. מלאכת הדקדוק אינה משלח ידי, ופעליה ובנינה לא עלו על לבי. בנתיבות חכמת הלשון לא הגיתי, ואל רזיה וסודותיה לא ירדתי. וכל מה שהשגתי וידעתי, מזה הספר בינותי דרך עבודתי ויגיעתי. ובאין רב ומורה ירבה המשגה, ואיך על יצועי אעלה.

כה דברי המהדיר שלום רפול

חלק ראשון

מספר

הדקדוק

חקי קריאת לשון הקדש, כללי הניקוד
ומשפטי הטעמים

ערוך בטוב טעם ודעת, דבר דבר על אופנו
למען ירוץ הקורא בו

מאת

הרב נתנאל טראב מסלתון הכהן
זלה"ה

הובא לדפוס לראשונה מכתב יד המחבר
ע"י הרב יעקב מסלתון הכהן יצ"ו

ספר הדקדוק חלק א'

מפתח

2 אקדמת מילין

פרק א'

5 האותיות

7 חלופי האותיות

12 חלוקי האותיות

13 חלוק הדגש

14 התנועות

15 ההברות

פרק ב'

16 כללי שוא נע ושוא נח

19 השוא תנועה קלה

21 החטפים

22 קמץ חטף

25 חלופי התנועות

31 נח נראה ונח נסתר

34 הדגש

39 כללי בג"ד כפ"ת

43 שימושי אותיות מ-ש-ה-ו-כ-ל-ב

59 נקוד אותיות כ-ל-ב

61 אותיות מ-ש-ה-ו-כ-ל-ב לפני השם

ספר הדקדוק חלק א'

מפתח

	פרק ג'
62	הנגינות
65	המקף
67	המעמיד
71	שנוי הנקודות מסבת אס"פ
75	מושב הנגינה מלעיל ומלרע

אקדמת מילין

רבי אומר איזהו דרך ישרה שיבור לו האדם, כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם, והוי זהיר במצוה קלה כחמורה (אבות פ"ג א'), וביאר הרמב"ם בפהמ"ש (שם) שצריך להיזהר במצוה שיחשוב בה שהיא קלה, כשמחת הרגל ולמידת לשון הקודש, כבמצוה שהתבאר לך חומרתה שהיא גדולה, כמילה וציצית ושחיטת הפסח. הרי שלימוד לשון הקודש היא מצוה, וצריך להיזהר בה כבמצות מילה וציצית.

ועל אף שיש מהאנשים אשר יחשיבו את מצות לימוד חכמת הלשון כמצוה קלה, הכל יסכימו שאין היא חכמה קלה כלל וכלל, ורבות עמלו עליה מגדולי המחברים, ונכללת בחכמה האלוקית, כמו שכתב בפירוש "מרפא לנפש" (בהקדמת "חובת הלבבות") 'והאחרונים חלקים לשבע חכמות, ששה שזכר המחבר, והשביעית היא חכמת ההגיון, והלשון אפשר שהוא נכלל באלוקות, כי אין מקום להגיע אל חכמת התורה על בוריה בלי ידיעת רוב חכמת הדקדוק, כמו שידוע למבני מדע'.

וידועה אמרתו של הרמב"ם, 'הדקדוק לדיבור כמלח למאכל' (שירת ישראל, עמ' ק"י).

ומושכל פשוט זה הבהיר בעל ספר "המסלול" בהקדמתו וז"ל, 'אך למותר דבר שפתים וכו', וכל בית ישראל למקטנם ועד גודלם יתנו יקר ללשוניו הקדושה, וישימו צניף טהור על ראשה, ונכבדות מדובר בה, אחת דבר אלוקים ודברי הנביאים פה אחד בלשון הקדש. ומבלעדי ידיעת הדקדוק אין פוצה פה לדבר צחות בכל לשון תהלך בארץ, אף כי לרדת אל עומק פשטות הכתובים, ועינינו הראות כי פעמים רבות ישתנה ענין איזה מקרא בהתחלף ניקוד אות אחת או בהעתק הנגינה מאיזה אות אל אות אחרת שבצדה בתיבתה, וזה מפורסם מאד בדברי גדולי מפרשי המקרא' ע"כ.

ואם להאריך בשבח ובתועלת חכמת הלשון באנו, תקצר היריעה מלהכיל וידי חובה לא יצאנו. אך אי אפשר שלא להזכיר מעט מדברי המחברים המוכיחים בשער את המוניחים חכמת הדקדוק וכמעט לחכמה חיצונית יחשיבוה.

בשם הרד"ק אמרו, 'אשר למד ותורה לו קנין, ולא למד יסוד הדקדוק ולא קן, כמו חורש אשר ינהג שורים וידו מבלי מלמד ודרבן'.

אקדמת מילין

רבי יאיר בכרך כתב בספרו "חות יאיר" (סימן קכ"ד) 'ולימוד חכמת הדקדוק מיעוטו יפה ומוכרח לכל בר דעת לדעת הכללים הן בכינויים יחיד ורבים, זכר ונקבה וכו', וכן בנקודות דגש ורפה וכללותיהן מוטל על איש באשר הוא אדם ונפש חיה כתרוממו (רוח ממללא) לידע. ואיך לא יבוש מי ששנה ולמד ולימד עד שהגיע להוראה יורה ידן, אם ישאלנו בסדור תפלה, למה נשתנו נקודות ווי"ן ונשבחך ונפאריך במלאפוס ונמליך ונזכיר בשוא וכו', קדושה ומלכות במלאפוס, וכן בווי"ן של אמת ויציב, ויאלם ויסתגר כי לא ידע שקושי שני שוואי"ן רצופין גרמו זה וכו'.

וראה מש"כ ריא"ל די מדינה בפירושו "הבונה" (נדפס בעין יעקב) לפרש דברי הגמ' בקידושין (דף ב' ע"א), עפ"י כללי הדקדוק. וז"ל, אמר 'הבונה' יראו ויבושו המהגים והמצפצפים ומהבלים חכמת הדקדוק באמרם כי הלימוד בו איבוד זמן, ודי לנו לקרוא ולכתוב עפ"י הבקאות, ולא מחכמה. וכל זה לכסות מערומיהם אשר בחטאת יהודה כמעט נשתכח מאתנו, ומלמדי תינוקות לא ידעוהו, ולא יבינוהו לתלמידיהם, ובכן יגדלו הנערים עד שיהיו מחכמי הדור הגדולים אשר לא ידעו מה הוא, וכאשר יזדמן להם איזה דיוק בתורה או בדברי חז"ל יאמרו לא דק ולא קפיד, וחכמים לא נזהרו בדבריהם כי לא כן הדבר, וכו' ואיך לא יהיה כן ודקדוקי שאר הלשונות נותנים הסדר ללשון, ודקדוק לשון הקודש הנה הוא רק נוצר מן הלשון. לכן טרח פה להשמיענו מלת 'דרך' כי היא נקבה ולמה לפעמים תבוא בלשון זכר, וכו' עיי"ש, מה שהסביר הגמ' עפ"י הדקדוק. וכאשר תשכיל בדבריו יישירו לפניך דברי הפרמ"ג (גפתיחה לאור"ח, אגרת א' ט"ז), 'וחכמת הדקדוק הוא פנה לתורה, ובלומדו שיעור הגמ' יהיה ג"כ פתוח לפניו ספרי הדקדוק וכו'.

וראה עוד דברי ר' חיים בצלאל (אחי המהר"ל מפראג) בהקדמתו לספרו "עץ חיים" (נדפס מחזש בירושלים, תשל"ג), שהגדיר את חכמת הדקדוק לעומת חכמת התלמוד כדוגמת האילן עם הפרי, כי כמו שהאילן קודם הפרי בהכרח, כן חכמה זו קודמת לחכמת התלמוד בהכרח, וכמו שהפרי עיקר כן התלמוד עיקר.

ועיי"ש עוד בהקדמתו (הנ"ל) מש"כ 'ואין זה (חוסר לימוד הדקדוק) רק בהיות הגלות הארוך המר והנמהר הזה גבר עלינו מיום אל יום, נמעטו הלבבות, ולא היה בידם יכולת ללמד את בניהם את כל החכמות.

אקדמת מילין

ע"כ ראו אבותיהם הקדמונים ובפרט חסידי אשכנז למשוך את בניהם אחר התלמוד לבד, להרגילים ולחנכם אחר הספר הקדוש הזה, כי כולו חכמה ויראת ה' במקום אחד, והוא להם הלחם והמזון האמיתי אשר בצילו נחיה בגוים.

ועם כל זאת יחידי הסגולה אשר בכל דור ודור אחרי אשר מלאו כרסם מלחם התלמוד, לחם הפנים אשר לפני ה' תמיד למדו גם חכמת הלשון בכלל שאר החכמות. גם חיברו ספרים על זה איש לפי שכלו יהוללו ואחר הימים הרבים האלה קם הדור השפל הזה יתמי דיתמי, נשתכח חכמה זו לגמרי ובפרט במדינות אשכנז, ודברי הספרים האלו כחתומים ואין עמנו היודע להימין או להשמאל, וכו', עכ"ל. ואם כך עלה בזמניהם שנשתכחה חכמה זו לגמרי, מה נענה אנן יתמי דיתמי אבתריה.

הן אמת שבדורות האחרונים קמעא קמעא קמה לתחיה החכמה העתיקה, ורבים מגדולי הדור עסקו או חיברו ספרים בחכמת הדקדוק. רבי יעקב עמדין כתב "לוח ארש" (אלטונא, תקכ"ט). על דקדוק המלים בתפלה והשגות על ספר "שערי תפלה" לר' זלמן הענא. הגר"א מווילנא כתב "דקדוק ופי' עה"ת" (ירושלים, תר"ע), וכן הכניס מענינים אלו בפירושו למשלי ובשאר חיבוריו. רבי שאול הכהן אב"ד גרבא שבתונים חיבר "לחם הביכורים" (ליורנו, תר"ל). רבי וואלף היידנהיים נתפרסם בספריו הרבים בדקדוק ובעניני המסורה. המלבי"ם הרבה להשתמש בדקדוק בפירושו לתנ"ך ובפרט בהקדמת "אילת השחר" לספר ויקרא, ביאר דרכי דרשות חז"ל עפ"י כללי הדקדוק. וכן בדורינו רבי יעקב קמנצקי זצ"ל היה בקי גדול בחכמת הדקדוק ובספרו "אמת ליעקב" עה"ת כתב פירושים רבים עפ"י הדקדוק והמסורה.

הרי שלחן והרי בשר והרי סכין ואין לנו פה לאכול (קדושין, מ"ו). רובא דאינשי לא יבינו בדקדוק רש"י בפירושו למקרא, ואפי' את ספרי האחרונים שבדורינו העוסקים בחכמה זו ירחיקו מחוסר הבנה. ואין יקראו נכונה במקרא, ומה יעשו בבואם לעמוד בתפלה.

והנה קם רבי נתנאל טראב מסלתון זלה"ה, חשף לדרעיה ונפל נהורא, להאיר עיני מי שלא ראה מאורות הדקדוק מימיו, ומי פתי יסור הנה, כדברי הזהר הקדוש (וישב, קצ"ג) 'אורייתא איהי מכרזה בכל יומא קמיה דברנש מי פתי יסור הנה, וכו'.

ע"כ דברי המהדיר שלום רפול

האותיות

א) אותיות לשון הקדש, הם עשרים ושנים, וסימנם "בָּד" יברך ישראל, והם -

א ב ג ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע
פ צ ק ר ש ת.

ב) וחמשה אותיות ד - ס - ז - ח - ט - י בחד יהיו "זד" וסימנם "צָד" לקחי.

ג) אותיות ד - ס - ז - ח - ט - י (מנצפ"ד), נקראו אותיות הקצוות, כי לא יבואו אלא בסוף תיבה, כמו -

א) כְּמו־דָּ

ב) מִי־ם

ג) נֶאֱמַרְ

ד) עָפַע־ף

ה) הָצַץ־צ

ד) וכן יש שתי הברות, לאות שי"ן, על פי הנקודה שעליה, ימנית או שמאלית, כמו -

"שָׁם שָׁם לוֹ חֵק וּמִשְׁפָּט"

האותיות

האותיות יתחלקו, לחמשה מוצאי הפה:

בגרון	(א) א - ח - ה - ע
מהחך	(ב) ג - י - כ - ק
מהלשון	(ג) ד - ט - ל - נ - ת
מהשנים	(ד) ז - ס - ש - ר - ק
מהשפתים	(ה) ב - ו - מ - פ

ואותיות מ - נ עזר מוצאן מהנחיריים, וראה תראה שבאטימת החוטם, יכולע להברתן הנכונה, ומפני זה יתחלפו לפעמים זה בזה.

אותיות ז - ס - ש - ק, נקראו אותיות השריקה, מפני שקריאתן כאדם השורק.

ואותיות ב - ג - ד - כ - פ - ת, יש הפרש במבטאם, בין דגושים לרפויים, כמו -

- (א) בשבתך בִּיְהוָה ובלכתך
- (ב) ועשית מעקה לְגִיֶּךָ
- (ג) וְתִדְּרֶנּוּ שְׁנֵתִי מֵעֵינִי
- (ד) וְאִם כָּכָה אֶת עֲשֵׂה לִי
- (ה) וְחָרַב פִּי-פִּיּוֹת בִּידֶם
- (ו) אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְרָהָם

(בקהלות שונות מקפידים על הפרש המבטא בין דגש לרפה, גם באותיות ב - ד - ת).

חלופי האותיות

אותיות היוצאות ממוצא אחד, יתחלפו לפעמים
זה בזה:

חלופי א - ח - ה - ע

מְתַעֵב	(א) מְתַאֵב אנכי
וַיִּפְסְעוּ	(ב) וַיִּפְסְחוּ על המזבח
הַשְּׁתוּלָלוּ	(ג) אֲשְׁתוּלָלוּ אבירי לב

חלופי ג - י - ב - ק

רָכַל	(א) לֹא רָגַל
וַגָּה	(ב) וַכָּה אשר נטעה
וַיִּסְגְּרוּ	(ג) וַיִּסְכְּרוּ מעינות
בְּקוֹשְׁרוֹת	(ד) מוציא אסירים בְּקוֹשְׁרוֹת

חלופי ד - ט - ל - נ - ת

תָּנוּד	(א) תָּנוּט הארץ
נְטִישֵׁת	(ב) ערים נְתִישֵׁת
לְשִׁכָּה	(ג) לעשות נְשִׁכָּה

חלופי אותיות ב - ו - מ - ף

נְשִׁבָּת	(א) נְשִׁפָּת ברוחך
פָּזַר	(ב) פָּזַר עמים
גָּבִי	(ג) על גָּבִי

חלופי האותיות

חלופי אותיות ז - ס - ש - ר - ז'

וְחֹמֶס	(א) מעול וְחֹמֶץ
וִיזְעַק	(ב) וִיזְעַק מִשָּׁה
הַסִּירוּ	(ג) וְלֹא מִמֶּנִּי הַסִּירוּ
עֲלוּ	(ד) עֲלֵץ לְבִי
סָפִין	(ה) וְשִׁמַּת שִׁפִּין
הַבָּרֶק	(ו) כַּמְרָאָה הַבָּרֶק
יִרְשָׁפָה	(ז) וּבִידוֹ רִצְפָּה

חלופי אותיות א - ה - ו - י

אותיות אהו"י, נוהג בהם

(א) חלוף	(ב) חסרון	(ג) יתרון
----------	-----------	-----------

חלוף:

חלוף אל"ף בה"א, כמו -

רָפָה	(א) רָפָה שִׁבְרִיה
הִלָּא	(ב) הִלָּה הוּא בִּרְבֵּת
נִקְרָא	(ג) הַעֲבָרִים נִקְרָה

חלוף וא"ו בה"א, כמו -

פְּסוּתוֹ	(א) כִּי הִיא פְּסוּתָהּ
שִׁלָּה (שרש)	(ב) שָׁלוֹ הִיִּיתִי
רָאוּ	(ג) רָאָה רֵאִיתִי

1. עיין רש"י ישעיהו פרק ו' פסוק ו'.

חלופי האותיות

חלופי ה"א ביו"ד, או יו"ד באל"ף, כמו -

עֲשֵׂה (שרש)	(א) עֲשִׂיתִי משפט
בִּנְה (שרש)	(ב) אֲשֶׁר לֹא־בָנִיתָ
רִאשׁוֹן	(ג) לְדֹר רִישׁוֹן

חסרון:

מֵאֲלֶפְנוּ	(א) מֵלֶפְנוּ מבהמות
תְּאוֹמִים	(ב) וְהִנֵּה תוֹמִים
שִׁאֲלֶתְךָ	(ג) יִתֵּן שִׁלְתְּךָ
מִרְאשִׁית	(ד) מִרְשִׁית הַשָּׁנָה
וַיִּקְרָא	(ה) וַיַּחֲתֵנוּ וַיִּקְרָא
וְהוֹנֵתָן	(ו) וַיְדַבֵּר שִׁאוּל אֶל יוֹנָתָן
בְּחִמָּאָה	(ז) בְּרֹחַץ הַלֵּיכִי בְּחִמָּה
מִה זֶה	(ח) מִזֶּה בִּידֶךָ

יתרון:

וְקָם	(א) וְקָאֵם שִׁאוּן
בֶּן	(ב) בְּנֵי אֶתְנוּ
הַיּוֹשֵׁב	(ג) הַיּוֹשֵׁבִי בַשָּׁמַיִם
תְּבִיאָם	(ד) תְּבִיאָמוֹ
לַיֵּל	(ה) קֵדָא לַיְלָה
נִפְלְאָת	(ו) נִפְלְאָתָה אֶהְבֵּתְךָ

ואותיות אהו"י על הרוב נחות, ולכן נקראו אותיות הנחות.

חלופי האותיות

(א) לפעמים יתחלפו אותיות מ"ם ונו"ן, כמו -

יש-יון	(א) והנה יש-יום
הפדיון	(ב) כסף הפדיון
מלכ-ם	(ג) למחות מלכין
הימ-ם	(ד) לקץ הימין

(ב) לפעמים, יבא אות אל"ף תחת כפל אות, כמו -

ימססו	תחת	(א) ימאסו כמו מים
בזזו	תחת	(ב) אשר בָּזְאוּ
תמלל	תחת	(ג) בלא יזמו תמלא

(ג) ועוד מצאנו אות נו"ן במקום כפל אות, והם מעטים, כמו -

תממו	תחת	(א) כי לא תמנו
מעזזיה	תחת	(ב) לשמיד מעזניה

חסדי ה' כי לא תמנו כמו תמו, ודגש המ"ם מחליף אות כפולה, וכאן בא נו"ן במקום המ"ם השניה.

וכן יש נו"ן הנוספת, כמו - נמבֶּה ונמס, והרבה בסוף תיבה, כמו - אשר לא יראוּן ולא ישמעוּן ולא יאכלוּן ולא יריחוּן.

חלופי האותיות

(ד) גם הה"א דרכה להתחלף בתא"ו, מפני שהם דומות במכתב, כמו -

(א) לְדַעַה מה יעשה	לְדַעַת
(ב) ואם בת היא וְחָיָה	וְחָיָת

(ה) ומטעם זה (הדמיון במכתב), יתחלפו הרי"ש והדל"ת זו בזו, כמו -

(א) דוֹדָנִים	דוֹדָנִים
(ב) דְּעוּאֵל	דְּעוּאֵל
(ג) דִּיפֶת	דִּיפֶת

(ו) וכן להפך, אות תא"ו תתחלף בה"א, כמו -

(א) עֲזָרַת מִצָּר	עֲזָרָה
(ב) נִפְלְאָת בעינינו	נִפְלְאָה
(ג) ואנכי תִּרְגְּלֹתִי	הִרְגְּלֹתִי

(ז) פעמים תתחלף הה"א בוא"ו, כמו -

(א) כִּי־פָרַעַה אֶחָדָן	פָּרַעַו
(ב) כאִין שִׁפְכָה	שִׁפְכוּ

חלוקי האותיות

האותיות מתחלקות לשלשה מינים:

- א) שרשיות
- ב) שמושיות
- ג) נוספות

א) להוראת השורש, תכשרנה כל כ"ב אותיות האל"ף בי"ת.

ב) להוראת השמוש, לא תהיינה כי אם חציין, וסימנם "איתן משה וכלב", כמו -

א-פקד   י-פקד   ת-פקד   ג-פקד

אותיות פ - ק - ד, הם שרשיות

אותיות א - י - ת - ו, הם שמושיות.

ג) הנוספות: הם לתפארת הלשון, או להפלגת הענין, והם חמש אותיות א - ה - ו - י - ו, כמו -

א) דם נקיא	נקי
ב) אֲדָבָה	אֲדָבָה
ג) תְּבִיאָמוּ	תְּבִיאָם
ד) הֶהָפְכִי	הֶהָפֵךְ
ה) תוֹסִיפוֹן	תוֹסִיפוּ

חלוק הדגש

בענין הדגש, יתחלקו האותיות לשלשה מינים:

(א) אותיות א' ה' ח' ר' ע' הם רפויים, ולא יקבלו
לא דגש קל ולא דגש חזק. לפעמים אות אל"ף
או רי"ש יבאו דגושים, והם על פי המסורת,
כמו –

(א) וַיִּבְרָא¹ לוֹ אֶת־הַמְּנַחֵה

(ב) מִמּוֹשְׁבֵיכֶם² תִּבְרָא³ וְ

(ג) עֲצַמְתִּיו לֹא רָאִי⁴

(ד) וַיִּבְרָא⁵ לָנוּ

(ה) בַּעֲבוּר הַדְּעָמָה

(ו) לֹא־כָּבַד שִׁרְךָ

ואם יבא דגש באות ה"א, נקרא מפיק, והה"א
נרגשת במבטא.

(ב) אותיות בג"ד כפ"ת, יקבלו דגש קל ודגש חזק.
ולפעמים רפויים כאשר באים אחרי אותיות
א' ה' ו' י' בסוף המלה, ופעמים דגושים,
כאשר נבאר לקמן במקומו.

(ג) אותיות ט"ס שק"ץ נחלי"ם לא יקבלו כי אם
דגש חזק.

1. האל"ף של ויבאר דגושה במסורה (בראשית מ"ג, כ"ד). 2. האל"ף של תבאר דגושה
במסורה (ויקרא כ"ג, י"ז). 3. האל"ף של ראו דגושה במסורה (איוב ל"ג, כ"א). 4. האל"ף
של ויבאר דגושה במסורה (עזרא ח', י"ח).

התנועות

התנועות יתחלקו לשלשה:

(א) גדולות

(ב) קטנות

(ג) חטפים

הגדולות הם חמש:

(א) אָ קמץ

(ב) אֵ צירי

(ג) אִי חיריק ויו"ד אחריו

(ד) אוֹ חולם ווא"ו אחריו

(ה) אוֹ שורוק ווא"ו אחריו

הקטנות הם חמש:

(א) אַ פתח

(ב) אֶ סגול

(ג) אִי חיריק בלא יו"ד

(ד) אָ קמץ חטוף

(ה) אֶ קבוץ

החטפים הם ארבע:

(א) אֵ שוא

(ב) אֶ חטף פתח

(ג) אֶ חטף סגול

(ד) אֶ חטף קמץ

ההברות

ההברות מתחלקות לשלשה:

(א) הברה פשוטה

(ב) הברה מורכבת

(ג) הברה זרה

(א) הברות המבטאות בלי אשר נשמע אות
אחרת, נקראות הברות פשוטות, כמו -

שִׁי-דָּה   הוּ-לָכִים   שִׁי-מָה

והם רק תנועות גדולות.

(ב) הברות המבטאות עם אות אחרת, נקראות
הברות מורכבות, כמו -

שִׁל-הָן   מִשִּׁ-כָּן   טִכְ-בָּה

והם תנועות קטנות.

(ג) ועוד יש תנועות קטנות המבטאות לבדן
ונקראות הברות זרות, כמו -

מֶ-לֶךְ   יָ-יֵת   בָּ-יֵת

והנגינה או מעמיד, תמיד באה תחתיה, לא כן
בהברות מורכבות שאינם מקבלים נגינה או
מעמיד, כמו -

יָץ-הָק   מִן-רָח   כָּן-פִּי

כללי שוא נע ושוא נח

שלשת החטפים, לבד השוא, לא יבא אחריהם אות נחה, ולא אות דגושה, והשוא לבדה יתבאר משפטה, והוא להכיר בין שוא נע, ובין שוא נח. והם חמשה כללים – א. ב. ג. ד. ה.

(א) כל שוא הבא בראש התיבה (ראש הוא רמז לכלל א'), הוא נע, כמו –

בְּנִי שָׁמַע לְקוֹלִי

(ב) כל שני שואים הבאים באמצע התיבה רצופים זה אחר זה (ב' שואים הם רמז לכלל ב'), הראשון נח, והשני נע, כמו –

בְּשִׁבְתָּךְ בְּלִקְתָּךְ יַעֲלֶזֶי

ואם יבואו שני שואים בסוף תיבה, אז שניהם נחים, כמו –

וְרַחֲצֶתָ וְסָכָתָ וְשִׁמְתָּ

(ג) כל שוא הבא אחר תנועה גדולה (אות ג' של תנועה גדולה רמז לכלל ג'), הוא נע, כמו –

אֹמְרִים נִלְכָּה יוֹצְאִים

כללי שוא נע ושוא נח

אמנם, אם יקדים לשוא טעם (תנועה גדולה מוטעמת), אז השוא הוא נח, כמו –

- (א) נלכה דְּתִינָה
- (ב) וַיֵּט אַחֲלָה מִתְּלָאָה
- (ג) שִׂאל אֲבִיךָ וְיִגְדֶּךָ

תיבה שיש בה שני טעמים, משרת ומפסיק, ואחר המשרת שוא, הוא נע, כמו –

- (א) וַיֹּאמְרוּ
- (ב) וּלְתוֹשִׁבָּהּ
- (ג) שְׂמֵלֶתָּהּ

(ד) כל שוא שתחת אות דגושה (אות דל"ת של אות דגושה הוא רמז לכלל ד'), הוא נע, כמו –

- (א) מִקְדָּשׁ
- (ב) הַצְּפִינֹו
- (ג) טְבָעוּ

אמנם אם הדגש בא באות האחרונה מהתיבה, השוא יהיה שוא נח, כמו –

- (א) שְׁמַעְתָּ
- (ב) וַיִּחַךְ
- (ג) אָמַרְתָּ

ובאם האות הקודמת לאות האחרונה, היא אות גרונית, אז יתחלף השוא לפתח תחת האות הגרונית כדי שלא תבלע, כמו – שְׁמַעְתָּ.

כללי שוא נע ושוא נח

ה) הדומות (ה' של הדומות רמז לכלל ה'), כשיבואו שתי אותיות רצופות דומות, והתיבה הראשונה מנוקדת בשוא, אז הוא נע, כמו -

קָלָלְו   הִנֵּנִי   כּוֹנֵנִי

וכל שוא הבא אחר תנועה קטנה, ומעמיד תחתיה, ואין בה דגש, ואיננה נחה, דע, כי משפטה להיות כתנועה גדולה, כמו -

- א) מִשְׁכּוֹ וְקָחוּ
- ב) יִגְרָה רַע
- ג) יִשְׁמָה אֱלֹקִים
- ד) גִּבְתִּי יוֹם
- ה) וּשְׁתִּי אֶת גְּבֻלְךָ

שוא הבא אחר וא"ו שורוק, הוא נח, ומבטא הוא"ו כמו w באנגלית, כמו -

וְקִשְׁרָתָם   וְקִתְבָתָם   וְתַקְעָתָם

א) מהנאמר תבין, כי השוא יהיה נח, אחר תנועה קטנה.

ב) ואחר וא"ו שורוק בראש תיבה.

ג) ובסוף תיבה עם כי יהיה דגש בתוך האות השואית.

ד) אם יקדים לשוא טעם, כמו - הַמְּוֹתָהּ לַחֲסִידָיו.

השוא תנועה קלה

ידוע תדע קורא נעים כי השוא היא תנועה קלה וחלושה מאוד עד שלפעמים נסמך על התנועה שלאחריה, כמו - בְּרִאשִׁית - שְׁמֵעַ, ופעמים תסמך על תנועה שלפניה כמו - אֲבָרְקֶם - יִצְחָק.

או תבוא בראש ההברה, אפי' באמצע תיבה ותהיה נע, כמו - יְשָׁבִים. ומפני זה לא יבואו שני שואים בראש תיבה כי הראשונה אין לה סמיכות לא לפניה ולא לאחריה.

כשיבואו שני שואים בסוף תיבה אז שניהם נחים, כמו - וַיֵּשֶׁת. ואם תבוא אחת מאותיות אחר"ע קודם האות האחרונה תנקד אותיות אחר"ע בפתח שאולה, כמו -

יְדַעַת - יִדְעֶאתָ   וַיִּסְדֶּךָ - וַיִּסְאֶךָ

ולא מצאנו שתי אותיות נחות נראות בסוף התיבה, אלא אם תהיה השניה אחת מאותיות

פ - ת - ד - ק ט - ב

תוֹסֵף¹ - וַיֵּשֶׁת - וַיִּבְרַךְ - וַיִּרְדֶּךָ - וַיִּשָּׁק - וַיִּשָּׁט - וַיִּשָּׁב

אולם שתי אותיות נחות זה אחר זה, לא יתכן אלא אם השניה אל"ף, כמו -

מְלוֹא - הוּא - הוּא

וכן באמצע תיבה, כמו - תְּבֹאֲתָהּ.

1. תוסף הפ"א דגושה, משלי פרק ל' פסוק ו'.

השוא תנועה קלה

ונמצא לְמִלְאוֹת לחרבות ירושלים, וכן נֶאֱוֹד החלב,
אבל הוֹי"ו הוא מכלל אהו"י הנוספות. והמלה
יותר נכונה מבלעדי הוֹי"ו.

גם אחרי שוא נע, לא יבא אות דגושה לעולם.
ואם היא שוא נח יבואו אותיות בג"ד כפ"ת
דגושים על הרוב, כמו - יִזְכֹּר - יִשְׁפֹּט.

וכשיבואו שני שואים בראש התיבה אזי ישתנה
השוא שבאות הראשון לתנועה קטנה, ונקראת
תנועה קלה.
ועל כן לא תוכל האות ההיא לקבל לא נגינה ולא
מתג, כמו -

שִׁפְתִּי תמורת שִׁפְתִּי מן שִׁפְתִּים
מְלִכִּי תמורת מְלִכִּי מן מְלָכִים

על כן אפי' אותיות בג"ד כפ"ת הבאות אחריהן
הם רפויות.

ובאותיות השריקה, שהם ז - ס - ש - ין (חוץ
מהרי"ש), אם יבא שוא נח באחת מהם, אותיות
בג"ד כפ"ת הבאות אחריהם הם דגושות כדי שלא
יתבלע מבטאם, כמו -

יִזְכֹּר - יִשְׁפֹּט - הִסְפִּית אֶצְבָּע

ושתי החטפים יבואו באותיות הגרון במקום שוא
נע, כמו - אֶעְבֹּר - יַעְבֹּר.

ויש מעטים שיבואו באותיות אחרות והם עפ"י המסורת.

החטפים

שלשת החטפים הם -

(א) אַ חטף פתח (ב) אַ חטף סגול (ג) אַ חטף קמץ
עיקרם לשרת באותיות אחה"ע, על הרוב, כמו -

(א) אַחֲרָן נֶעֱקֵב מִחֻלָּה מֵאֵכָל
(ב) אֶעֱשֶׂה נֶאֱהַבְנִי אַחֲרֵי הַיּוֹתֶם
(ג) חָרִי אֲנִיָּה נֶעֱמַד אֶחָלוּ

פעמים, יבא חטף קמץ באותיות אחרות, כמו -

(א) בְּמַתִּי אֶרֶץ (ב) מַעֲטִי צָרִי (ג) שִׁבְעֵי שְׁבָלִים
חטף פתח, יבוא באות הראשונה מאותיות דומות
רצופות, כמו -

(א) צָלְלוּ כַּעֲפֹרֶת (ג) רִיבְבוֹת אֶפְרַיִם
(ב) בְּהִרְרָם שִׁעִיר (ד) וַיִּתְרַצְצוּ הַבָּנִים

ועוד יבא חטף פתח, באותיות אחרות, כמו -

(א) בְּשִׁקְתוֹת הַמַּיִם (ג) בַּעֲצָבוֹן תֵּאֱכָלְנָה
(ג) וּמִבְּרִיךְ בְּרוּךְ

לפי בן אשר שעל קבלתו במסורה אנו סומכים,
קבלנו קריאת חטף פתח, הבא באותיות דומות
ובאותיות שאינם מן הגרון, בשוא נע, ויוצאים מן
הכלל שקריאתם בפתח, תיבות -

(א) וַיִּהְיֶה הָאָרֶץ (ד) קוֹם בֶּלֶק וַיִּשְׁמַע
(ב) וַיִּשְׁדָּה הָאָרֶץ (ה) וַיִּסְגֵּר פֶּם אֲרִיזָתָא
(ג) כֹּל הַשּׁוֹמֵעַ יִצְחָק לִי (ו) וַיִּשְׁבֶּה שִׁבְיָה

קמץ חטף

משפט הקמץ, להיות קריאתו נוטה לפתח, אך הוא תנועה גדולה, ומושך אות.

ובעבור חמשה דברים, יקל ערכו להיות כתנועה קטנה, ותהיה קריאתו נוטה לחולם, וסימנם -

"ח - ש - מ - ג - ד"

(ח) חזק:

והוא הדגש, אם יבוא דגש אחר הקמץ, הוא חטוף, כמו -

(א) רָנִי עֲקֵרָה

(ב) פָּלוּ תַפְלוֹת

(ג) עָזִי וְזִמְרָת

ויוצאים מן הכלל תיבות שִׁמְהָ - לִמְהָ - נִמְהָ - אָנָּה - בָּתִּים, אלו המלות נקראות בקמץ רחב ואפ' אחריו דגש.

(ש) שוא:

קמץ הקודם לשוא, אז הוא חטוף, כמו -

(א) וּבֵינֵם פְּקָדִי

(ב) עֲצֵמָה יִרְבֶּה

(ג) צָכְרָה־לִּי

קמץ חטף

אבל אם יש איזה טעם או מעמיד (געיא, מתג)
ביניהם, הוא קמץ רחב, כמו -

טעם תחת היו"ד	(א) נְכֹלִי קוֹם
מעמיד תחת החי"ת	(ב) חֲכָמָה מֵאֹד
מעמיד תחת השי"ן	(ג) שְׁמֵרָה נִפְשִׁי

(מ) מקף:

אם יבוא קמץ בסוף תיבה, ומקף אחר התיבה,
אותו קמץ יהיה חטוף, כמו -

(א) בְּכֹל־לִבְבְּךָ
(ב) פֶּסֶל־לֶךְ
(ג) פֶּן יִפְרֹץ־יָבֶם

ויוצאים מן הכלל, מלות יָם־ הָעָם־, כי הם
לעולם נקראים בקמץ רחב אפילו אחריהם
מקף.

וכן אם תבא אות נחה אחר הקמץ, או מעמיד
תחתיו, יהיה קמץ רחב, כמו -

אות נחה	(א) קָרָא־נָא
מעמיד	(ב) תָּם־אֲנִי
אות נחה	(ג) אֲדַבְּרָה־נָא

קמץ חטף

(ג) נחי עין:

מלות הבאות לדבר בלשון עתיד לנסתר, ויבא
בראשם אות וא"ו הֶהָפוּד, ישוב הקמץ לחטוף,
כמו -

(א) וַיָּקָם מֶלֶךְ

(ב) וַיָּשָׁב בַּיּוֹם הַהוּא

(ג) וַיִּפְּגַל בּוֹ

(ד) כפולים:

קמץ הבא באותיות א - י - ת - נ על הכפולים
(בשרש), הוא חטוף, כמו -

שרשם

(א) וַיִּנָּסֶב אֶת הָרָשָׁעִים

(ב) וַיִּחָם בְּשַׁר הַיֶּלֶד

(ג) וַיִּמְדַּשְׁשׁ שְׂעָרֵי

מֶדֶד

ולתלמידים המתלמדים צריך לומר להם זה הכלל
לנחי עין"ך וכפולים.

(א) כל תיבה שמתחלת בוא"ו פתח

(ב) ויש בה שני קמצים

(ג) והטעם בין קמץ לקמץ

(ד) ואות אחרונה הוא נח נראה

"הוא קמץ חטף"

חלופי התנועות

חלופי התנועות יבואו לשלש עשרה סיבות:

(א) התנועה השלישית שלפני הנגינה, תשתנה לשוא, כמו -

א) פ־קֶדוּ	פ־קֶדְנִי	מִן פֶּקֶד
ב) ד־קֶרִי	ד־קֶרוּ	מִן דִּבֵּר

(ב) חלופי התנועות בנגינה מפסקת, כמו -

א) את משמרת ה' שִׁמְרוּ	מִן שִׁמְרוּ
ב) גם עשׂו פָּרִי	מִן פָּרִי
ג) הטיבו כל אשר דִּבְרוּ:	מִן דִּבְרוּ

וכן תנועה קטנה לתנועה גדולה, כמו -

א) את שרה כאשר אָמַר	מִן אָמַר
ב) הוא יהיה לי עֶבֶד	מִן עֶבֶד
ג) בחכמה יבנה בַּיִת	מִן בַּיִת

וכן תנועה קטנה, בתנועה קטנה אחרת, כמו -

א) ויען איוב וַיֹּאמֶר:	מִן וַיֹּאמֶר
ב) ויגרשוּהוּ וַיֵּלֶךְ:	מִן וַיֵּלֶךְ

חלופי התנועות

(ג) חלופי התנועות בסמיכות, כמו -

בנפרד

(א) עֲלִידָבָר שָׂרִי	דָּבָר (בקמץ)
(ב) מִשְׁפָּט הַמֶּלֶךְ	מִשְׁפָּט (בקמץ)

(ד) חלופי התנועות בכנוי, כמו -

בכנוי

(א) קָדָשׁ	קָדָשׁוֹ
(ב) סֶפֶר	סֶפֶרוֹ
(ג) גִּדְלָה	גִּדְלוֹ

(ה) פתח לפני קמץ, באותיות א - ח - ה - ע, יתחלף בסגול, כמו -

(א) הֶחָכָם	תַּמְנוּרַת	הֶחָכָם
(ב) אֶחָיו	תַּמְנוּרַת	אֶחָיו

אבל לפני קמץ חטף, ישאר הפתח, כמו -

(א) הֶחָכְמָה	(ב) לְחַפְּטִי

(ו) לסיבת הסמיכות והכנוי, תשתנה התנועה לשוא, והשוא לתנועה, כמו -

בסמיכות	כנוי	ביחיד
(א) נִדְבַת יָדָךְ	נִדְבָתוֹ	נִדְבָה
(ב) צִדְקַת תַּמִּים	צִדְקָתוֹ	צִדְקָה

חלופי התנועות

ז) להרחבת אות הגרון, יתחלף סגול בפתח, כמו -

א) צִמָּח	מִן צִמָּח
ב) לָהֵב	מִן לָהֵב
ג) נָעַם	מִן נָעַם

על דרך בְּגֵד - קִדְּשִׁי, שלא באותיות גרוניות.

וכן ה"ה"א בפתח, תחת חטף פתח, כמו -

א) קִעְדֹתִי בָכֶם
ב) רֵאָה קִחִלֹתִי

על דרך הַשִּׁבְתִּי - הַקִּמְתִּי.

וכן ה"ה"א בפתח ומעמיד, להרחבת אות הגרון ולא כתנועה קלה, שאינה יכולה לקבל מעמיד, כמו -

א) קִאֲתָה	ב) קִחָנָם	ג) קִעוֹד
------------	------------	-----------

ועוד העי"ן בפתח, תחת שו"א להרחבה, כמו -

א) שָׁמַעַתְּ	ב) וַיִּדְעַתְּ
---------------	-----------------

על דרך וַיִּשָּׁב - וַיִּשְׁתָּ.

חלופי התנועות

(ח) פתח גנובה:

תיבה שסופה, אחת מאותיות ה - ח - ע, ונקודתם פתח, והאות הקודמת לה, היא באחת מתנועות גדולות, חוץ מן הקמץ. אז נקראת כמו באל"ף פתוחה, ונקראת פתח גנובה או פתח שאולה.

אמנם, יש הבדל במבטאה בין הספרדים לאשכנזים, הספרדים קיבלו מבטא קריאת פתח גנובה, באם קודמת לחיריק או צירי, כאילו יש בה יו"ד בפתח, ואם קודמת לחולם או שורוק, נקראת כאילו יש בה וא"ו בפתח, ונשמע כמו האות w, כמו -

אשכנז	ספרד	
א) רִיחַ	רִי-אַחַח	רִי-ינח
ב) הַשִּׁבְעַ	הַשִּׁבְ-אַעַ	הַשִּׁבְ-ינע
ג) נִיחֹחַ	נִיחוּ-אַחַח	נִיחוּ-ינח
ד) נַחַ	נַח-אַחַח	נַח-ינח
ה) רוּחַ	רוּחַ-אַחַח	רוּחַ-ינח

וכן יש שקוראים

א) שְׁתִּי אֶ-שְׁתִּי ב) שְׁתִּים אֶ-שְׁתִּים

באל"ף שאולה, והטעם לפי שלא יבא דגש אחר שוא נע.

חלופי התנועות

וכן יש שורוק שנקרא כמו אל"ף, והוא כבוא וא"ו השימוש לפני שוא בראש התיבה, כמו - וְכָלִי - וְקִשְׁרָתָם - וְכַתְּבָתָם, נקראים למספר מנהגים באל"ף שואלה, כמו - אִוְקִשְׁרָתָם. ויש הקוראים בוא"ו כפולה, כמו האות w. וכן לפני אותיות ב - מ - פ, הבאים בוא"ו שורוק בראשם, גם כן מוספים אל"ף שואלה, כמו -

א) וְכָרַךְ	אִוְכָרַךְ
ב) וּמָרַק	אִוּמָרַק
ג) וּפָרַח	אִוּפָרַח

ט) לפעמים, תשמש הפתח שואלה את התנועה שלפניה, ותמלא היא את מקומה, כמו -

א) יְשִׁמַּח	מִן יְשִׁמַּח	יְשִׁמַּח
ב) הָאֵנָּה	מִן הָאֵנָּה	הָאֵנָּה
ג) יְגַלֵּחַ	מִן יְגַלֵּחַ	יְגַלֵּחַ

ונוהג כן לרוב, בסמיכות, כמו -

א) רָגַע הַיָּם	ב) לְרוֹקַע הָאָרֶץ
-----------------	---------------------

י) וְשִׁתִּי החטפים, כבואם לפני שוא נע, ישמט מהם השוא ותשאר התנועה לבדה, ויש לה דין תנועה קלה. והשוא שלאחריה הוא שוא נע בלי מעמיד. והמעמיד נאשר באותיות א - י - ת - ן כמקודם, כמו - יַעֲבֹדוּ מִן יַעֲבֹד, נֶאֱכָלָה מִן נֶאֱכָל.

חלופי התנועות

וכן החטף פתח של ה"א השאלה, כבואו לפני
שוא נע, ישמט גם כן השוא, ונשאר הפתח לבדו
ודגש אחריו, כמו -

הַמְּחַנִּים   הַפְּתָנָה   הַשְּׁמִנָה

ומשפטה גם כן כתנועה קלה.

יא) התחלפות התנועות:

פתח בקמץ, חיריק בצירי, קבוץ בחולם,

לתשלום הדגש לפני אותיות א - ה - ח - ע - ר,
כמו -

א) הַמְּפָאָר   תמורת   הַמְּפָאָר   (עס דגש באל"ף)

ב) הַמְּפָאָר   תמורת   הַמְּפָאָר   (עס דגש באל"ף)

ג) פָּאָר   תמורת   פָּאָר   (עס דגש באל"ף)

א) הַמְּבָרָךְ   תמורת   הַמְּבָרָךְ   (עס דגש ברי"ש)

ג) הַמְּבָרָךְ   תמורת   הַמְּבָרָךְ   (עס דגש ברי"ש)

ב) בָּרָךְ   תמורת   בָּרָךְ   (עס דגש ברי"ש)

יב) התחלפות נקודת הו"ו, המשמשת בראש
התיבה, כפי שיתבאר משפטה להלן.

יג) השתנות השוא של אותיות ב - כ - ל, בסוף
הפסוק, כמו - בְּטִנָּא - פִּינָה. ולפני אות
גרונית, בקמץ לתשלום הדגש, כמו - וַיֹּאמֶר
הנה בָּאֵהָל:

נח נראה ונח נסתר

(א) אות נחה:

כל אות הבאה בלי תנועה (ניקוד) תחתיה,
נקראת נחה, וכן האות האחרונה שאין תנועה
תחתיה, כמו -

בָּא בֶן שֵׁם מֶה יָד לוֹ

(ב) נח נסתר:

אולם אם האות בלי התנועה, אינה נרגשת
במבטא, וכאילו אינה כתובה נקראת נח נסתר,
כמו -

קָרָא עָשָׂה שָׁמוֹ עֵינֵי

(ג) נח נראה:

ואם האות בלי התנועה, נרגשת ויוצאת
במבטא, נקראת נח נראה, כמו -

אֶבְרָהָם יִצְחָק יַעֲקֹב

(ד) לפעמים נח הנסתר אחרי תנועה גדולה, נשמט
מן הכתב, רק הוא נמשך בכח ההברה, כמו -

א) לאות על יִדְּךָ	על ידכה
ב) בָּךְ חסיתי	בכה חסיתי

נח נראה ונח נסתר

כל האותיות יכולים להיות נח נראה, לבד מאותיות אה"י, שהם נחות נסתרות, כבואן אחרי התנועות שיזכרו, אחת לאחת.

האל"ף:

האל"ף הוא נח נסתר אחר כל חמש התנועות הגדולות, כמו -

בא ראשית היא ראש הוא

וכן לפעמים אחר החמש תנועות קטנות, כמו -

צואר טנא ראשון פארה

ולפעמים יבא האל"ף נח נראה, אחרי שלשה מן התנועות, פתח, סגול וקמץ חטף, כמו -

נאדימו נאדר באשה

הה"א:

הה"א תנוח נח נסתר, אחר חמש תנועות, קמץ, פתח, סגול, צירי, חולם, כמו -

מה יפה עשה מעשה שלמה

ולפעמים, יוכל להיות נח נראה בה"א, אחר קמץ הבא לכנוי נסתרת, כמו -

א) יריחו ואת מלכה מלך שלה

ב) על גדה יד שלה

מה שאין כן מלכה בלא דגש, הוא שם תאר.

נח נראה ונח נסתר

וכן תבוא הה"א, נח נראה אחר פתח בארבעה
שרשים, והם -

כְּמִה תִּמְה נְגִה וְתִלָּה

על דרך וְתִפֶּן, והפתח להרחבת אות הגרון,
ולהוראה זו יבא דגש בתוך הה"א.

הוא"ו:

הוא"ו תנוח אחר שתי תנועות, חולם, ושורוק
דוקא, כמו -

וְהָיוּ לוֹ שׁוּבוֹ

היו"ד:

היו"ד תנוח אחר שלש תנועות, והם צירי, חיריק,
וסגול, כמו -

בְּנִי אָחִי אֶחָבִיךָ

וכן, אחר קמץ הבא לנסתרים, כמו -

פְּנִינֵי יָדִינוּ בְּנֵינוּ

אולם כבוא וא"ו או יו"ד אחר תנועות אחרות, הן
נחות נראות, כמו -

גִּי זֶה עָנִי בְּנֵי הָיוּ גְּלוּי בְּנֵי

הדגש

כבר אמרנו, כי הדגש הוא נקוד בתוך האות,
אבל כשיבא בתוך האות ה"א, אז נקרא מפיק,
שמוציא הברת הה"א מהסתר לגלוי.

הדגש נחלק ל -

א) דגש קל   ב) דגש חזק

דגש קל:

הוא הבא באותיות בג"ד כפ"ת הבאות בראש
תיבה, כמו -

דודי	גבור	פראשית
תמים	פתיל	כפול

עוד יבא דגש קל אחר שוא נח, בראש ההברה
של אותיות בג"ד כפ"ת, כמו -

תת-גר   מש-כן   כס-פו   מד-פר

ולא באו דגשים אלו, אלא לעכב קריאת אותיות
בג"ד כפ"ת ברפה.

דגש חזק:

ידוע תדע כי לענין הדגש יתחלקו האותיות
לשלושה. אותיות א-ח-ה-ע-ר לא יקבלו לא דגש קל
ולא דגש חזק, כי אם לפעמים עפ"י המסורה.

הדגש

ואותיות בג"ד כפ"ת יקבלו דגש חזק ודגש קל.
ואותיות ט"ס שק"ץ נוזלי"ם, לא יקבלו כי אם דגש חזק.

ועתה נבאר שבעה אופנים אשר יבא בהם דגש חזק.

האופן הראשון:

דגש חזק יבא על חסרון אות נו"ן או למ"ד השורש כאשר תראה בחסרים, כמו -

משפטו	שורש	
(א) יָדָר	יָדָר	נָדָר
(ב) יָגַשׁ	יָגַשׁ	נָגַשׁ
(ג) מָטִיעַ	מָטִיעַ	נָטִיעַ

הדגש באותיות דל"ת, גימ"ל וטי"ת, להורות על חסרון נו"ן השורש.

וכן, וירד העיט עליהפגרים וַיֵּשֶׁב אִתָּם אֲבָרָם, פִּירוּשׁוֹ - וַיֵּשֶׁב. וכן אֲשֶׁר יִסְאֹף בָּהֶן זֶהָב, פִּירוּשׁוֹ - יִסְאֹף. והדגש מורה על חסרון הנו"ן.

לפעמים יבא דגש חזק להורות חסרון נו"ן הַנִּפְעֵל, כמו -

(א) וַתִּפְקְחָנָה עֵינַי	וַתִּפְקְחָנָה
(ב) הִשְׁמִיר לֶךְ	הַנִּשְׁמִיר
(ג) בַּל יִפְקֹד	יִנְפֹקֵד

הדגש

עוד יבוא הדגש להורות על חסרון נו"ן מן, כמו -

(א) ותקח מפריו	מן פרי
(ב) מדידאי בנך	מן דודאי
(ג) ויסעו ממרה	מן מרה

האופן השני:

דגש חזק יבא גם להוראת הבנינים פעל פעל -
והתפעל, כגון חסרון אות תי"ו של התפעל, כמו -

(א) הקול מדבר	מתדבר
(ב) ולקח למטהר	למתטהר
(ג) אשר הטמאה	התטמאה

האופן השלישי:

יבא דגש חזק על חסרון אות כפל מגזרת
הכפולים, כמו -

משפטו	שורש
(א) סבותי	סבבותי
(ב) חנני	חננני
(ג) מדתי	מדדתי

הבי"ת, הנו"ן, והדלי"ת דגושים להורות על חסרון
אות הכפל.

האופן הרביעי:

יבא דגש חזק אחר ה"א הידיעה, כמו -

הקהל	המנרה	הדרך	הגדול
------	-------	------	-------

הדגש

ועוד יבא הדגש אחר אותיות כ - ל - ב
המשמשים למלאות ה"א הידיעה, כמו -

א) ועשה לָפָר	להפר
ב) והיה כעם פֶּלֶחַן	כהכהן
ג) וראשו בְּשָׁמִים	בהשמים

האופן החמישי:
יבא דגש חזק אחר וי"ו הַהפּוֹךְ (בעתיד) המשמש
בראש אותיות י - ת - ק, כמו -

וַיֹּאמֶר וַתֹּאמֶר וַנֹּאמֶר

האופן השישי:
יבא דגש חזק אחר תנועה קטנה, להורות הנח
אשר יחסר, כמו -

צריך להיות

א) לך ה' הַגְדֹּלָה	הגדולה
ב) ופטרי צִצִּים	ציצים
ג) וערפל הַתִּלְתּוֹ	חתולתו

הדגש באו"ת למ"ד של הַגְדֹּלָה, בא להורות על
חסרון הוי"ו שלפניו. וכן הדגש באות צד"י של
צִצִּים, בא להורות על חסרון הוי"ו שלפניו.

הדגש

וכן יבא הדגש על חסרון אות ה"א, שנחסר מהכתב, כמו -

צריך להיות

מַה לָּכֶם	(א) מַלְכֶם תִּדְכְּאוּ
מַה זֶה	(ב) מַעַז בִּידֶךְ
מַה הֵם	(ג) מָהֶם עוֹשִׂים
יַעֲרֹכְנָהוּ	(ד) יַעֲרֹכְנוּ הַכֹּהֵן
יִשְׁמְרֵנָהוּ	(ה) יִשְׁמְרֵנוּ בְעַלְיוֹ

האופן השביעי:

ועוד יבא הדגש חזק לתפארת הקריאה, כמו -

- (א) עֲקֹבֵי סוֹס
- (ב) עֲנֹבֵי נֹזֶדֶךְ
- (ג) מִקְדָּשׁ ה'

כללי בג"ד כפ"ת

כל בג"ד כפ"ת הסמוך לאהו"י רפה. בר, ממפיק, מפסיק, דחיק ואתי מרחיק, וזה באורם.

אותיות בג"ד כפ"ת, הבאים בראש תיבה, הם דגושים, אבל כשתבא אחת מאותיות א' ה' ו' י' בסוף התיבה הקודמת לה, אז יבוטל הדגש, ואותיות בג"ד כפ"ת יבואו רפויים. אמנם מארבע סבות יבוטל זה הכלל, והם -

מפיק, מפסיק, דחיק, אתי מרחיק,

(א) מפיק:

פירוש, כשהאות הסמוכה לאותיות בג"ד כפ"ת היא ה"א, או יו"ד, או וא"ו מפיק, אז אותיות בג"ד כפ"ת יבואו דגושות, כמו -

(א) בַּצֵּדָה תִּשִּׁים	(ב) הוּי פְּלִי צִמָּא
(ג) יָדִיו תִּבְיָאָנָה	(ד) אָחִיו בָּא מִצִּדּוֹ

ויוצאים מן הכלל,

(א) קו תהו (ב) שִׁלּוֹ בָּה (ג) יי בָּם

(ב) מפסיק:

אם תבא תיבה אשר סופה מאותיות א' ה' ו' י', ויש בה טעם אחד מן המפסיקים, אז יבא דגש, באותיות בג"ד כפ"ת, כמו -

(א) עֲשֵׂה פֶּלֶה	(ב) עַל עֲמֹ פָּהֶם
(ג) וּפְתַח הַתִּבְיָה בַּצֵּדָה	(ד) וְלִמְהֵיכָּה לִי בְּכִלָּה

כללי בג"ד כפ"ת

(ג) דחיק:

מלה זעירא שסופה ה"א, ונקודה פתח או סגול או קמץ, עם מקף אחריו. אותיות בג"ד כפ"ת הבאים אחר המקף, יהיו דגושים, כמו –

(א) מְהִיפְרֶצֶת (ב) מְהִיבֶצֶע (ג) מְהִיבְרִי

וכן אם תיבה שסופה ה"א עם מקף, ואחריו מלה זעירא מתחלת באות בג"ד כפ"ת, יבטל הרפה, כמו –

(א) תְּכַסֶּה־יָבֵה (ב) נִפְה־יָבו

ובזה שוה הכלל לאותיות ט"ס שק"ץ נזלי"ם, כמו

אֶלְכֶּה־נָא

(ד) אתי מרחיק:

כל תיבה שהיא מלעיל, וסופה ה"א בלתי שרשית (גם כי תהיה הה"א נעלמת), ואחריה גם תיבה מלעיל, שראשה בג"ד כפ"ת או מאותיות ט"ס שק"ץ נזלי"ם, באופן שאין בין טעם התיבה הראשונה לשניה כי אם תנועה אחת, אז יבא במ הדגש, כמו –

(א) אֶרְצָה כְּנָעַן (ב) וַעֲבַדְיָךְ בְּאֵר (ג) אֶרְצָה גִּשְׁרִין

כללי בג"ד כפ"ת

ואם תהיה הה"א שרשית, היא רפויה, כמו - ענה
בי. ואם היא אחר סגול, עם כי תהיה שרשית
יבטל הרפה, כמו - תעשה פלא.

עוד יש מבטלים אחרים לרפה:
(א) כשתבאנה בראש תיבה, שתי אותיות דומות
מבג"ד כפ"ת או ממוצא אחד (כמו בומ"ף),
והראשונה נקודה בשוא, אז בהכרח יבטל
הרפה והיא דגושה, כמו -

- (א) בהכבדי בפרעה
- (ב) לא ירדנו בפרך
- (ג) נשכבה בבטנתנו
- (ד) קטנה ככר

ואם אינם ממוצא אחד, לא יבטל הרפה,
כמו -

- (א) קרחו כפתים
- (ב) והיא כפורחת
- (ג) הן אני כפיד

ויוצא מן הכלל - אזורינא כגבר

(ב) וכן אם האות הראשונה אינה בשוא, אז יבאו
רפויים, כמו -

- (א) והוא אשה בבתוליה
- (ב) והיה בקזיב
- (ג) כי כגבה שמים

כללי בג"ד כפ"ת

ג) וכן אם החצי הראשון של המלה, דומה לחצי האחר, הדגש קיים, כמו –

א) ושמתי פֶּךְכֹּד   ב) ונלאיתי פֶּלְכֹל

ד) אחר שוא נח יבוטל הרפה, ואותיות בג"ד כפ"ת יבואו דגושים, כמו –

א) וַיֵּרָא בָּלֶק   ב) וַיֵּרָא פֶּרְעֹה   ג) וַיֵּרָא דָּוִד

ה) תיבות המסימות ב-ה או ב-ת קמוצות, דינם כמו שהיה כתוב ה"א אחריהן, ובג"ד כפ"ת אחריהן רפה, כי המה מושכות בהברתן ה"א נח נסתר, כמו –

א) כי ישאלֶה בִּנְה   ב) ובלכתֶה בְּדֶרֶךְ
ג) ופניתֶה בְּבֶקֶר   ד) וְעַמְדַתֶה בְּהֶר

ו) ועוד ראיתי, אם יש מקף בין תיבה הראשונה לתיבה המתחלת בשתי אותיות דומות, גם לא יבוטל הרפה, כמו – לֹא־תִתְעֹב.

ושמונה יוצאים מן הכלל עפ"י המסורה, כי נדגשו מבלי מבטל הרפה, והמה –

א) כִּי־גִּאֲהָ גִּאֲהָ	ה) אֲדַרְגֵּזֶינָא ¹ גִּבְרִינָא דְתִבְרִינָא
ב) עִסְיָנִי גִּאֲלֵת	ו) אֲדַרְגֵּזֶינָא גִּבְרִינָא דְתִבְרִינָא
ג) מִי פִמְכָה	ז) סִבְכָא פִסְנִתְרִין
ד) יִדְמִי פִאֲבֹן	ח) וְחִכְמָה פִחְכְּמַת

1. ע"י מנחת שי' דינאל פרק ג' פסוק ב'. וע"ע במנחת שי' שמות פרק ט"ז פסוק א'.

שימושי אותיות מ-ש-ה-ו-כ-ל-ב

המ"ם:

(א) המ"ם תשמש במקום מן, ומשפטה להנקד בחיריק, ודגש אחריה, כמו -

מן פריו	(א) ותקח מפריו
מן דודאי	(ב) מדודאי בנך
מן נשים	(ג) תברך מנשים

(ב) וכאשר תבוא לפני אותיות א - ח - ה - ר - ע תנקד בצירי, לתשלום הדגש, כמו -

(א) מאדם עד בהמה
(ב) מחזק ממנו
(ג) כבוד את ה' מהונך
(ד) מרוח סועה
(ה) מערב עד בקר

(ג) ויוצאים מן הכלל, תיבות שהמ"ם בחיריק, כמו -

(א) מחוץ
(ב) מחוט
(ג) מרגלך
(ד) מדרך

שימושי אותיות מ-ש-ה ו-כ-ל-ב

המ"ם:

(ד) ואם אחרי המ"ם, יו"ד נקודה בשוא, תנוח
היו"ד ותשאר המ"ם בחיריק,
כמו -

(א) מימין ישראל
(ב) ושמחתים מיגונם

ויש פעמים שלא תנוח,
כמו -

(א) ורבים מיִשְׁנֵי אדמת עפר
(ב) לגרשנו מִיִּרְשָׁתָּךְ

(ה) מ"ם השלילה:

(א) מִהַמָּטִיר עליו מטר
(ב) וימאסך מִמֶּלֶךְ
שלא להמטיר
שלא תהיה מלך

(ו) מ"ם הזמן:

(א) מֵעוֹדָךְ עד היום
(ב) מִיּוֹם ליום
(ג) מִטָּרֶם שום יאבן

שימושי אותיות מ-ש-ה-ו-כ-ל-ב

המ"ם:

ז) מ"ם הסיבה:

תשמש במקום בגלל, כמו -

א) מַחֲטָאת נביאיה

ב) מַחֲמָס אחיך יעקב

ח) מ"ם ההשואה:

א) מַגְדִּישׁ ועד קמה

ב) מַעֲלֵל ועד יוגק

ט) מ"ם היתרון:

לפעמים תשמש המ"ם במקום, מ"ם היתרון,

כמו -

א) טוֹב פְּרִי מִחֶרוֹץ

ב) טוֹב שֵׁם מִשְׁמֵן טוֹב

ג) מֵרָאָה עֵינַיִם מִחֶלֶץ־נֶפֶשׁ

י) ולפעמים תהיה המ"ם חסרה מן הכתב,

כמו -

א) עַד יָקָם גֹּי אֲנִיכִי מאויביו

ב) הַשְׁמֵרוּ לָכֶם עֲלֹת בָּהֶר מעלות

ג) אֶלְחָנָן בְּיָדָדוֹ בֵּית לֶחֶם מבית לחם

שימושי אותיות מ-ש-ה ו-כ-ל-ב

השי"ן:

השי"ן תשמש במקום אשר, ונקודתה סגול, ודגש אחריו, כמו -

(א) שִׁבְשִׁיבָנוּ זֶכֶר לָנוּ

(ב) שִׁשָּׁם עָלוּ שְׁבִטִים

(ג) עַד שִׁתְּחַפֵּץ

ולפני אותיות הגרון, ישאר הסגול, בלי תשלום דגש, כמו -

(א) שִׁעְמַלְתִּי לַעֲשׂוֹת

(ב) שִׁאֲהָבָה נִפְשִׁי

(ג) שִׁעֲטוּ יָדֵי

ולפעמים תנקד השי"ן בפתח, ודגש אחריו, כמו -

(א) שִׁקְמַתִּי לַעֲשׂוֹת

(ב) שִׁלְמָה אֵהִיָּה

ודגש זה נשלם לפני אות הגרון, בקמץ ומעמיד, כמו -

שִׁאֲתָה מְדַבֵּר עָמִי

ויוצאים מן הכלל, שתי תיבות שהשי"ן בשו"א, והם -

(א) שְׁהוּא עֵמֶל

(ב) שְׁהִם־בְּהֵמָה

שימושי אותיות מ-ש-ה ו-כ-ל-ב

הה"א:

הה"א תשמש לשני דרכים,

(א) לשאלה - ולתימה

(ב) לידיעה - ולקריאה

(א) כאשר תבוא הה"א לשאלה - ולתימה, תנקד בשוא ופתח (חטף פתח), כמו -

(א) הַשְׁמֵר אֶחָי אֲנִי

(ב) הַמֶּלֶךְ תִּמְלֹךְ

(ג) הַשִּׁפְט כָּל הָאָרֶץ

(ב) ואם תקדים ה"א השאלה לשוא, תנקד בפתח לבדו, ועל פי רוב רפה אחריה, כמו -

(א) הַבְּרָכָה אַחַת

(ב) הַשְּׁמִנָה הִיא

(ג) הַפְּתִיחַ בִּנְךָ

(ג) וכאשר תבוא הה"א לידיעה - ולקריאה, נקודה בפתח, ודגש אחריו, כמו -

(א) וְהָיוּ הַקְּרָבִים

(ב) וַיִּמָּצֵא הַגְּבִיעַ

(ג) עֲשֵׂרֶת הַדְּבָרִים

(ד) וַיַּעַשׂ אֶת־הַמִּנְחָה

1. הברכה בשוא תחת הבי"ת ולא שוא פתח כדעת המנחת שי בראשית כ"ז, ל"ח. וע"ע בספר משכיל לדוד (לרד"ף פארדו) שם.

שימושי אותיות מ-ש-ה ו-כ-ל-ב

הה"א:

(ד) ולפני אותיות הגרון (א'ר'ע'), שאינם מקבלים דגש, תתחלף הה"א בקמץ, לתשלום הדגש, כמו -

(א) על הָאָרֶץ

(ב) את הָרֹאשׁ

(ג) לפני הַעֲדָה

(ה) ואם אותיות א'ח'ע'ה נקודות בקמץ, תבוא הה"א בסגול, כמו -

(א) הָאֲנֹכִי הִרִיתִי

(ב) הַחֶזֶק הוּא

(ג) הַעֲרִים לִמְקֻלָּה

(ד) הַהֶשֶׁב אֵשִׁיב

ויוצאים מן הכלל שמות של הברה אחת, כמו הָהָר - הָעָם. וכן תיבת הָאָרֶץ יוצאת מן הכלל, בעבור שהאל"ף היא נקודתה סגול, בלי הה"א.

(ו) אולם אם אותיות הגרון, נקודות בתנועות אחרות, אז ה"א השאלה תנקד בפתח ומעמיד, כמו -

(א) הָאֵלֶךְ וקראתי

(ב) הַחַיִּיתָם כָּל נִקְבָּה

(ג) הַעֲבֹד יִשְׂרָאֵל

שימושי אותיות מ-ש-ה ו-כ-ל-ב

הה"א:

ז) ובבוא ה"א השאלה עם אות השימוש, משפטה
לבא לפני אות השימוש, כמו -

א) הקמקנים אם במבצרים

ב) הפצקתה הבאה אלי

ג) הלבן מאה שנה

ח) אמנם משפט ה"א הידיעה, לבוא אחר אות
השימוש, כמו - בהשמים הסדר.

ט) ה"א השאלה או ה"א הידיעה הקודמת לאות
מ"ם בשוא (לדוגמה הַמָּ .), הה"א תנקד פתח
ומעמיד תחתיו, והמ"ם רפה, כמו -

א) פייפי המדבר

ב) המקרה במים

ג) המקסה אני מאברהם

ד) המעט הוא אם רב

וכן ה"א השאלה או ה"א הידיעה הבאה לפני
יו"ד שואית, (לדוגמה הַיָּ .), הה"א תנקד פתח,
בלי מעמיד והיו"ד רפה, כמו -

א) חמש היריעות ב) נְכִלְהִיתָה

אבל אם אחרי היו"ד השואית, אחת מאותיות
ע - ו - ה, אז הדגש קיים, כמו -

היענים   היננים   היהודים

שימושי אותיות מ-ש-ה ו-כ-ל-ב

הה"א:

וזה דוקא בה"א הידיעה אבל בוא"ו ההיפוך,
נשאר היו"ד רפה, גם אם יבא לפני אותיות ע - ו
- ה, כמו - וְהָלְלוּ - וְיַעֲבֹדוּ

ובתיבות קלויים הצפופים, הה"א תנקד פתח
ומעמיד תחתיו, והשוא רפה. אולם ביחיד יחזור
למשפטו בדגש, כמו -

(א) אלה משפחות הלוי (ב) ותעל הצפופים

הה"א גם תשמש במקום אשר, כמו -

הִקְלֹכוּ אֶת־וַ תְּמֹרֶת אֲשֶׁר הִלְכוּ אֹתִי

אות הה"א לפעמים נגלית ולפעמים נעלמת כאות
המשמשת לשם.

ואם יבא שם העצם ושם התאר אחריו, אם תהיה
הה"א בשם העצם, תבוא גם בשם התאר, דרך
משל -

המאורות הגדולים

שימושי אותיות מ-ש-ה-ו-כ-ל-ב

הוא"ו:

(א) הוא"ו כבואה לשמש לחבור, נקודתה שוא, כמו -

(א) ראובן וְשִׁמְעוֹן

(ב) דן וְנַפְתָּלִי

(ג) משה וְאַהֲרֹן

(ב) אם תבא הוא"ו לפני אות הנקודה בשוא, אז תנקד הוא"ו בשורוק, כמו -

(א) חלב וְדָבַשׁ

(ב) נטף וְשָׁחַלַת

(ג) הוא וְשָׁכְנוּ

(ג) וקודם אותיות ב - מ - פ, על פי רוב תנקד הוא"ו בשורוק, כמו -

(א) וּבָלַק

(ב) וּמִשָּׁה

(ג) וּפָרְעָה

(ד) לפני אות יו"ד הנקודה בשוא, תאבד היו"ד נקודתה, והוא"ו תנקד בחיריק, כמו -

(א) וַיְהִי וַיְהִי

(ב) וַיִּדְעֶתְם

(ג) וַיְדִי

שימושי אותיות מ-ש-ה ו-כ-ל-ב

הוא"ו:

ה) ובבואה לפני החטפים, אז תנקד לנקודה אשר
תתחבר לחטף, כמו -

א) וְאֶנִּי אֵנָּה אֲנִי בֹא

ב) חֶסֶד וְאֶמֶת

ג) וּשְׂפָחוֹת וְעֲבָדִים

רק לפני תיבות - הָיָה - הָיָה, תנקד הוא"ו
בסגול תחת שורוק, כמו -

א) וְהָיָה בִּרְכָה

ב) וַיִּתְּפֶלֶל בְּעֶדְךָ וְהָיָה

ו) וכן וא"ו המהפכת מעבר לעתיד, תנקד בשוא,
כמו -

וְעֲנִית וְאָמַרְת וְשָׁמַר וְהָיָה

ובשורוק, לפני אותיות ב - מ - פ,
כמו -

וּבִרְךָ וּבִשְׁלַת וּמִשְׁלַת וּפְתַחַת

ובחיריק, בתיבות וְהֵייתֶם - וְהֵייתֶם, וכן לפני
אות גרונית כנ"ל, תהפך לנקודת החטף.

שימושי אותיות מ-ש-ה-ו-כ-ל-ב

הוא"ו:

ז) וכבואה לשמש לפני האלקים, תנקד הוא"ו
בצירי, והאלף תנוח, כמו -

וַאֲלֵקִים

ח) ולפני השם המיוחד, ואדנות, תנקד הוא"ו
בפתח, והאלף והיו"ד ינוחו נח נסתר, כמו -

א) וַאֲ - דושים

ב) וַי - י'

ט) וא"ו המהפכת עתיד לעבר, תנקד בפתח,
ודגש אחריו, כמו -

וַיֹּאכַל וַיִּשֶׁת וַיִּקַּם וַיֵּלֶךְ

י) ולפני אל"ף של אותיות א - י - ת - ה, יתחלף
בקמץ כמו -

א) וַאֲתַחַנֵּן

ב) וַאֲתַנַּפֵּל

א) וַאֲמַר

ב) וַאֲכַל

יא) ולפני יו"ד שואית, נשמט הדגש, כמו -

א) וַיִּכַּל

ב) וַיְדַבֵּר

ג) וַיִּזְגַּב

שימושי אותיות מ-ש-ה ו-כ-ל-ב

הוא"ו:

יב) אבל אם התיבה היא מלעיל, תהיה וא"ו החבור, ולא תהפוך הזמן, כמו - וְנָתַתִּי אֶת־לִבִּי

אם לא כשתבא מלה זעירא אחריה.

יג) ובאתנח או סוף פסוק, כי גם במלעיל תהיה מהפכת, כמו - ואכלת וְשָׂבַעְתָּ

יד) ובעבר אחר עבר, תהיה גם כן וא"ו החבור, כמו - מִי פִעַל וְעָשָׂה

ואינה כמו וְעָשָׂה את עלתו, שהיא וא"ו ההפוך.

ט"ו) וכבא נגינה מפסקת, תכף בתנועה שאחריה, היא קמוצה, כמו -

א) וקִיץ וְחֹרֶף

ב) ויום וְלַיְלָה

ג) שבע יפול צַדִּיק נָקָם

שימושי אותיות מ-ש-ה ו-כ-ל-ב

הכ"ף:

(א) הכ"ף תשמש לדמיון, ונקודתה בשוא, כמו –

(א) ואני כְּזֹנֶת רַענָן

(ב) כְּגִפֶּן פְּרִיָּה

(ג) הִיתָה כְּאַלְמָנָה

(ב) פעמים תשמש הכ"ף לשני דברים הנדמים,
כמו –

(א) כְּגֵר כְּאַזְרָח

(ב) כְּמוֹד כְּפָרְעָה

(ג) כְּעַמִּי כְּעַמֶּךָ

(ג) כן תשמש הכ"ף לשיעור, וקרוב דבר,
כמו –

(א) כְּאַיֶּפֶה שְׁעָרִים

(ב) כְּמִשְׁלֵשׁ חֳדָשִׁים

(ג) כְּחֶצֶת הַלַּיְלָה

(ד) עוד תשמש הכ"ף להוראת זמן, כמו –

(א) כְּבֹאֲלִי אֲלִיעֲבֹדְךָ

(ב) כְּצֹאתִי אֶתְהַעִיר

שימושי אותיות מ-ש-ה-ו-כ-ל-ב

הלמ"ד:

(א) הלמ"ד תשמש במקום אל, וגם תחליף את
מקום בשביל, כמו -

(א) ואמר פרעה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
(ב) ואשר דָּבַרְתִּי לִי

(ב) גם תשמש הלמ"ד במקום על, כמו -

(א) נפל לְפָנָיו
(ב) זבולן לְחוּף יָמִים יִשְׁכֵּן

(ג) ולעתים תשמש הלמ"ד לסמן הנפעל במקום
את, כמו -

(א) ויקח רבי־טבחים לִיְמָנָהוּ
(ב) הָרָגוּ לְאַבְנֵךְ

(ד) ופעמים תשמש הלמ"ד כתחליף לאות בִּי"ת,
כמו -

(א) כִּי־בָחַר אֶתְּהָ לְבָנִי יִשְׂרָאֵל (בבן ישי)
(ב) ויהי דוד לְכָל־דָּרָכָו מִשְׁפִּיל (בכל דרכיו)
(ג) לְרַקְמוֹתַי תִּבְּלָ לְמֶלֶךְ (ברקמות)

(ה) ופעמים במקום האות מ"ם, כמו -

כל הכלים לְזָהָב (כאלו אמר מזהב)

(ו) ופעמים במקום שָׁל, כמו - לְה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ

שימושי אותיות מ-ש-ה ו-כ-ל-ב

הבי"ת:

(א) הבי"ת תשמש במקום עם,
כמו -

עם אשתו	(א) ודבק בְּאִשְׁתּוֹ
עם משה	(ב) הרק אֶדְיָבְמִשָּׁה דְּבַר
עם חרבי	(ג) בְּחַרְבִּי וּבְקִשְׁתִּי

(ב) הבי"ת גם תשמש במקום על,
כמו -

ענינו עליו	(א) כֵּן יִנְתֵּן בּוֹ
ענינה עליה	(ב) הִבְהִמָּה אֲשֶׁר אֲנִי רוֹכֵב בָּהּ

(ג) ולפעמים תשמש הבי"ת להוראת מקום,
כמו -

(א) מִי בְּחֶצֶר
(ב) וְלֹא אֲבוֹא בְּעִיר
(ג) כִּי בָאתִי בְּכַף־רַגְלִי

(ד) וגם תשמש הבי"ת במקום מ"ם וה"א,
כמו -

מהבשר	(א) וְהִנּוֹתָ בְּבֶשֶׁר וּבִלְחָם
מהזהב	(ב) בְּזָהָב וּבְכֶסֶד

שימושי אותיות מ-ש-ה ו-כ-ל-ב

הבי"ת:

ה) הבי"ת תשמש במקום בעבור,

כמו -

א) התשחית בְּחַמְשָׁה בעבור החמשה

ב) על ארץ מצרים בְּאַרְצָה בעבור הארבה

ו) הבי"ת לפעמים תשמש להוראת הזמן,

כמו -

א) בְּהִנָּחַל עֲלֵיוֹן בזמן שהנחיל

ז) הבי"ת תשמש גם במקום ה"א הידיעה,

כמו -

א) עלות בְּהֶר כמו תהר

ב) כשמהת בְּקִצִּיר כמו הקציר

ח) ולפעמים תהיה הבי"ת נעלמת בתיבה,

כמו -

א) כי שִׁשְׁתִּיָּמִים בששת

ב) ילִין בְּכִי בבכי

ג) חֲלָמֹו סגרו בחלכמו

ד) קשתינחוישה זְרוּעֹתַי בזרעותי

נקוד אותיות כ-ל-ב

כללי הנקוד של אותיות השימוש כ' ל' ב', דומים
לכללי הנקוד של וא"ו החיבור.

אותיות ב' כ' ל' בבואם לשמש לפני התיבה
נקודתם עפ"י רוב בשוא, כמו -

בְּשִׁבְתָּהּ לְבָנֶיהָ פָּאִישׁ

ואם יקדמם שוא אחר, נקודתם בחיריק, כמו -

בְּשִׂאלָתִי פְּשִׁיעִירִים לְתַפְלָת

וכבוא אותיות ב'כ'ל' לפני יו"ד שואית, תנוח
היו"ד, ואותיות ב'כ'ל' ינקדו בחיריק, כמו -

בִּיהוּדָה פִּינִי עִשׂוּ לִימִין מִשָּׁה

ולפני החטפים יהיה משפט אותיות ב'כ'ל',
כתנועת החטף, כמו -

פֶּאֱשָׁר	פֶּחָצִי	לַעֲבוֹד
בְּאֶמֶת	פֶּאֶסוּף	לְאָכּוֹל
בְּעֵנִי	פֶּעֱמָרִים	לְחָלִי

נקוד אותיות כ-ל-ב

ואם אותיות ב'כ'ל' יהיו מורים על ה"א הידיעה
אחריהם, אז ינקדו כמשפט ה"א הידיעה עצמה,
כמו -

כֶּכֶחַן	משפטה	כֶּכֶחַן
בִּשְׁעָרִים	משפטה	בִּשְׁעָרִים
לִקְוָצִים	משפטה	לִקְוָצִים

וכן לפני אותיות אחר"ע יהיו כמשפטה (של ה"א
הידיעה), כמו -

כֶּחֶכֶם	משפטה	כֶּחֶכֶם
כֶּחֶמֶר	משפטה	כֶּחֶמֶר
כֶּחֶרֶשׁ	משפטה	כֶּחֶרֶשׁ

ובאתנח וסוף פסוק, משתנה נקודת השוא של
שלושת אותיות ב'כ'ל', לפתח ודגש אחריו, כמו -

(א) ושמֵת בְּטָנָא (ב) בְּתִהְמוֹת כְּמִדְבָּר:

ולפני אות גרונית קמץ לתשלום הדגש, כמו -

(א) פני הָאֱהָל: (ב) עֲדִי הָאֱוֹר:

וכן באותיות ב'כ'ל', כמו - וַיֹּאמֶר הִנֵּה בָאֱהָל:

אותיות מ-ש-ה ו-כ-ל-ב לפני השם

כשתבא אחת מאותיות מ-ש-ה, לפני שם יי, או
אדנות, אז אות האל"ף יוצא במבטא, כמו -

- (א) היפלא מיי דבר
- (ב) אשרי העם שיי אלוהיו
- (ג) היי אין בציון

ובאותיות ו - כ - ל - ב, הבאות קודם שם יי או
אדנות, אז אות האל"ף נסתר ואינו נרגש במבטא,
כמו -

- (א) ויזעק יהושפט ויי עזרו
- (ב) אין קדוש כיי
- (ג) אשירה ליי
- (ד) והאמין ביי

וכלל לנזכר לעיל, "משה מוציא וכלב מכניס".

---

1. כתב בספר מנחת שי (ירמיה ח' י"ט) האל"ף נחה, וכן במסורה כל לשון אדנות עם משה מפיק, בר מן חד הה' אין בציון (מכלול דף נ') עכ"ל. ופלא הוא שהרי אין עוד אחר במקרא..

הנגינות

הנגינות שהם הטעמים, יבואו לשתי הוראות,

(א) הנגינה באה להמשיך ההברה באות שעומדת בו הנגינה, כדי לקבוע את ההטעמה של המלה, אם מלעיל או מלרע, כמו -

(א) אַחַת מִהֶנָּה לֹא נִשְׁבְּרָה
(ב) רֹיחַ נִשְׁבְּרָה

בכתוב הראשון, צריך להמשיך את האות בי"ת במלה נִשְׁבְּרָה, כי תחתיה הנגינה, והיא לשון עבר.

ובכתוב השני, צריך להמשיך את האות רי"ש במלה נִשְׁבְּרָה, לפי שבה הנגינה, והיא לשון הווה.

(ב) תבוא הנגינה לחבר המלים זה עם זה, או להפסיק ביניהם, לתועלת הבנתם הנכונה, כמו -

(א) בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֹּאת
(ב) בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה

בכתוב הראשון, מלת התּוֹרָה נמשכת לתיבת הַזֹּאת, ומלת בְּסֵפֶר נפסקת מהם.

אולם בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה, מלת התּוֹרָה מחוברת לתיבת בְּסֵפֶר, ומלת הַזֶּה, מוסבת על השם סֵפֶר.

הנגינות

ועוד יבואו הטעמים לתפארת הקריאה. ולפי שהנגינות מטעימים את המלים ואת הפסוקים, נקראו טעמים. ומצב הנגינה, היא משמאל לתנועה (לניקוד).

הטעמים נחלקו לשני אופנים,

(א) טעמים מפסקים   (ב) טעמים משרתים

השעמים המפסקים נחלקו לארבע דרגות,

(א) קיסרים   (ב) מלכים   (ג) משנים   (ד) שלישים

הקסרים מחלקים את תחום שליטתן, וממנים מלכים הפחותים מהם בדרגה אחת בכח ההפסק.

וכן המלכים מחלקים את תחום שליטתן וממנים משנים, וכן הלאה.

הקיסרים:

אתנת, סוף-פסוק:

המלכים:

זָקַף־קִטְוֹ, זָקַף־גְּדוֹל, שִׁלְשָׁלַת, טָרְחָא, סְגוּלָתָא,

משנים:

מִתֵּיבִי, קִדְמָא, תִּירֵי קִדְמִי, תִּבְנֵי, וְרִקְאָה, רְבִיעַ,

1. וסימנו שיבוא לפני הנקודה, לא כן השופר מהופך.

הנגינות

שלישים:

וְתִלְשֵׁי־אֶגְדוּלָה, קִנְיֵי־פָרָה, פְּזָר־גְּדוּל, גְּרִישׁ,
שִׁנֵּי־גְרִישִׁין, פֶּסֶק,

טעמים משרתים:

אֶזְלָא, מֵאֲרִיךְ, תְּרֻסָּא, דְּרָגָא, שׁוֹפְרֵי־מִהְפֵּךְ,
שׁוֹפְרֵי־הוֹלֵךְ, תְּרִיטְעֵמֵי, נְרַחֲבֵי־יוֹמָו,

הטעמים משרתים לא נחלקו לדרגות, ויבואו
לחיבור המלים למרוצת הקריאה.

הטעמים המפסקים שמונה עשר במספר (תרי קדמין
לא במנין כמו שיתבאר), והטעמים המשרתים שמונה.

הקדמא – והאזלא

הקדמא (פשטא) והאזלא, וההפרש שיש ביניהם.
הקדמא (פשטא) נמנה עם הטעמים המפסיקים, והוא
משנה למלך זָקף קִטֵּן, וכחו כמפסיק, וע"כ אותיות
בג"ד כפ"ת הבאות אחריו, הן דגושות כדין
מפסיק.

וסימנו, שלעולם יבא בסוף התיבה על שפת אות
אחרונה שבה. ואותה תיבה נקראת במלרע.

האזלא הינו משרת מן הטעמים המשרתים, ונמשך
ורץ לעבר הטעם המפסיק הבא אחריו.
וסימנו, שיבא באמצע תיבה או בראשיתה,
ואחריו יבא גריש.

הנגינות

תְּרִי־קָדְמִין (שני פְּשִׁטִּין) הינו קדמא הבא בתיבה
שקריאתה מלעיל, והיות שטעם הקדמא תמיד
מלרע, ע"כ הוסיפו עוד קדמא ללמד שתיבה זו
מלעיל.

והקדמא הראשון יבא בראשית התיבה או
באמצעה והוא המטעים, והקדמא השני יבא
בשל ההפסק, כמו -

(א) וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ כְּנָעַן   (ב) וַסֹּרַח הָעֶדְרָה

המקף-

שמושו לחבר שתי תיבות יחד ולא יבא בין פעל
לפעל. אך בין שם לפעל, או בין מלה לפעל, וכן
להפך.

תיבות עם הברה אחת הנקודות בצירי, יתהפכו
לסגול לסבת המקף, דרך משל -

א) אֶת	עם המקף	אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן
ב) בֵּן	עם המקף	בֵּן־יִשְׂשָׁמָאוּת
ג) לֵב	עם המקף	לֵב־לֵב־אִישׁ

צווי, מקור או עתיד הבא במקף, יהפוך החולם
לקמץ חטוף, דרך משל - וַיִּשְׁמְרֵי־עִיר - פְּסָלִילָה -
נִתְּנָה־יָדָה, וכן נמצא בשם - שִׁלְשִׁי־אֵלֶּה.

וכן המקף יהפוך השורוק לקבוץ, ד"מ - נֶאֱמִיָּה.

המקף-

תיבות הברה אחת והיא קמץ, רובם במקף
יתהפכו לפתח, ד"מ - יד בקמץ, ועם מקף -
ידיפּרעה - ידיה' בפתח. לא כן - עֵם ים'.

(לא כן - עֵם ים' ים', כך כתב בכת"י ואין לזה מובן
דהרי כל עֵם במקף שבמקרא הוא בפתח ולא
בקמץ, כמו - עֵם־הָאָרֶץ, עֵם־רָב. ואפשר שכוונתו לומר
לא כן תיבות - עֵם - ים, שגם עם המקף לפנייהם
ישארו בקמץ, כמו - הַיָּם - בַּלְבָּיִם).

דרך המקף לעשות תיבה הקודמת לו מלעיל, ולא
באה עמו בתיבה ההיא, שום טעם אחר אם לא
תהיה הקדמא, ואחריו זָקף קִטָּן, כמו -

א) וְעַל־צִבְא (ב) וְכַסְיָה (ג) אֶת־הַדְּבָרִים

אכן יתחבר לו געיא (מעמיד) אם לא יקדים מלה
זעירא, או תיבת שתי הברות ומלעיל.

המעמיד

המעמיד:

מעמיד הוא קו ישר זקוף כזה, תחת האות, וכחו הוא כחצי נגינה. (בלשונות הקדמונים נקרא המעמיד גם בשם געיא, או מתג, או מאריך).

וטעם המעמיד הוא, כי אם יש במלה איזה הברות, והנגינה (הטעם) על האות האחרונה או על האות שלפני אחרונה, אז יבִלְעו איזה אותיות במרוצת שפתי הקורא, כי ידחוק רק את האות אשר בה הנגינה.

לכן עשו מעמיד בתנועה השלישית, שלפני הנגינה לחזק רפיונם, ומרוצת הקורא.

וראוי להזהר לקרות המעמידים במקומן, הראוי להן, כי לפעמים משתנה הענין, כמו -

(א) זָכַרָה יְרוּשָׁלַם - אות הזי"ן במעמיד, והוא לשון עבר

(ב) זָכַרָה לִי אֱלֹקֵי לְטוֹבָה - הזי"ן חטופה, והוא לשון צווי ובקשה

(ג) וַיִּרְאוּ אוֹתוֹ - הוא לשון יראה

(ד) וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה אֹרֶחַת - הוא לשון ראייה

וכיון שהמעמיד מורה על כוונת הענין, על כן מחויב להיזהר בקריאתו.

המעמיד

תיבה בת שתי תנועות, שאין ביניהן שוא נע, לא
יבא בה מעמיד, כמו -

(א) חָכָם (ב) עָשִׂיר (ג) גָּדוֹל

וכן תיבה משתי תנועות, שיש ביניהן שוא נח,
כמו -

(א) יָשָׁמַר (ב) יִפְקֹד (ג) יִזְכֹּר

אולם אם יש ביניהן שוא נע, והנגינה מלרע, אז
יבא מעמיד בתנועה הראשונה שהיא שלישית
לפני הנגינה, כמו -

(א) כֹּל אֱלֹהִים חֲבָרִי
(ב) גִּלְגָּל עַד כֹּה
(ג) שִׁמְעֵתִי אֲוִמָּרִים

תיבה בת שלש תנועות, והנגינה מלרע, ואין
אחרי התנועה הראשונה, לא שוא נח ולא דגש
חזק, יבא מעמיד בתנועה הראשונה, כמו -

(א) אַחֲרֵי הוֹלִינִדִּי
(ב) וְאֵת הָאֲמִים
(ג) וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם

המעמיד

וכן יבא מעמיד בתנועה הראשונה לפני החטפים,
באותיות א - ח - ה - ע, כמו -

- (א) נֶאֱרָבוּת הַשָּׁמַיִם (ז) וְאֵיךְ אֶעֱשֶׂה
- (ב) אִישׁ כְּחִלְמוֹ (ח) הַחֹדֶשׁ הַעֲשִׂירִי
- (ג) וְהִבְאֵתֶם שִׁמָּה

וכאשר יבא חטף פתח אחרי התנועה הראשונה,
ושוא נע בתנועה השנית, אז יבואו שני מעמידים
במלה ההיא, כמו -

- (א) בַּהֲרַגְתְּךָ
- (ב) בְּעִלְתְּךָ לְרֹאוֹת
- (ג) וְעִבְדְּךָ שֵׁשׁ שָׁנִים

וגם יכול לבוא נגינה במקום מעמיד, היינו שני
טעמים במלה אחת, וכח הטעם הראשון בכח
המעמיד, ומקום הנגינה הראשונה במקום הראוי
למעמיד. ולכן לא יהיה אחריו שוא נח, ולא דגש
חזק, כמו -

- (א) וּמָלְאוּ בְּתֵי מִצְרַיִם
- (ב) מִמּוֹשֵׁבֵי בְּתֵיכֶם תִּבְיֹאוּ
- (ג) וְאֶבְרַכְּהָ מִבְּרַכְיָה

היה ראוי לבא מעמיד, ובא תחתיו נגינה. ותיבה
שאינה מוכשרת למעמיד, לא יכול להיות בה ג"כ
שתי נגילות.

המעמיד

תיבה שהיא במקף, ויש בה נח נראה, וקודם הנח
תנועה גדולה, אז יבא מעמיד, כמו -

(א) קוים־נא   (ג) כי יגִב־איש
(ב) הִשְׁאִיר־לוֹ שְׂרִיד

וזהו נקרא מעמיד במקום נגינה, ויש לה משפט
נגינה, במה שיבוא אחריה שוא נח, מה שלא
יתכן להיות בשאר מעמידים, כי אחר מעמיד
הוא תמיד שוא נע.

ועתה תדע מקום המעמיד, גם בשאר תיבות אף
אם תהיה תיבה בת ד' ה' ו' תנועות, כי תמיד
תתחיל למנות התנועות מן התנועה שיש בה
הנגינה, יבא מעמיד בתנועה השלישית שלפני
הנגינה, ושוא נע במספר (נחשב כתנועה לענין זה,
משא"כ בשוא נח שלא נספר כתנועה).
ומהמעמיד תמנה שלש תנועות ויבוא מעמיד
שני, כמו - לִישׁוּעָתָךְ קוֹיָתִי

ואם התנועה השלישית אינה מוכשרת לקבל
מעמיד, נעתק המעמיד אל התנועה הרביעית,
כמו -

(א) בעבור הַאֲרָבָעִים (ב) וְיִקְעֲמוּכֶם

ואם גם התנועה הרביעית, אינה מוכשרת
למעמיד, נעתק אל החמישית, כמו -

נֶאֱצַל מִן הַתּוֹנוֹת

שנוי הנקודות מסבת אס"פ

(א) הפתח יתהפך לקמץ, באס"פ (באתנח סוף פסוק), בין בפעלים בין בשמות, כמו -

(א) שְׁמִים	שְׁמִים (שלא בהפסק)
(ג) אָמַר	אָמַר (שלא בהפסק)

וכן יאונה בזקף קטן לפעמים, על פי המסורה, ופעמים יבא בפתח באתנח, וגם על זה יורו באצבע.

(ב) הסגול יתהפך לפתח באתנח וסוף פסוק, כמו -

(א) וַיֹּאמֶר	וַיֹּאמֶר (שלא בהפסק)
(ג) וַיִּלֶּךְ:	וַיִּלֶּךְ (שלא בהפסק)

והסגול לא יוכל לעלות שתי מדרגות, מסגול שהוא פתח קטן, לקמץ גדול.

(ג) שמות שהם באים על משקל פֶּעַל, סגול הראשון יתהפך לקמץ באס"פ, כמו -

(א) אָרַץ	אָרַץ
(ג) קָסַף:	קָסַף

וכן יאונה בַּתְּפִלָּה תחת תְּפִלָּה, ויוצאים מן הכלל, אשר נמסרו.

שנוי הנקודות מסבת אס"פ

(ד) השוא יתהפך לסגול, באתנח וסו"פ, כמו -

(א) פָּרִי פָּרִי (שלא בהפסק)

וכן כנוי זכר הנמצא, כמו -

(א) דְּבָרָה: דְּבָרָה (שלא בהפסק)

(ה) בפעלים בגופי הרבים, ובנקבה נסתרת בעבר ונמצאת בעתיד, כשיבא שוא בעי"ן הפעל באס"פ (באתנח סוף פסוק), תתהפך באות הנקודה אשר תנקד האות ההיא, ביחיד בזמן ההוא עצמו.

אך הזהר, כי אם יהיה בה פתח, תנקד בקמץ. והא לך המשלים -

פעל	באס"פ	ביחיד	
פָּקְדוּ	פָּקְדוּ	פָּקַד	בפתח
הִפְצוּ	הִפְצוּ	הִפְצָה	בצירי
יָכְלוּ	יָכְלוּ	יָכֹל	בחולם
וכן יאונה לנקבה,		וכן בעתיד,	
פעל	באס"פ	באס"פ	
פָּקְדָה	פָּקְדָה	יָפְקְדוּ	יָפְקְדוּ
הִפְצָה	הִפְצָה	תִּפְקְדוּ	תִּפְקְדוּ
יָכְלָה	יָכְלָה	תִּפְקְדוּ	תִּפְקְדוּ

שנוי הנקודות מסבת אס"פ

כי היחיד הוא יִפְקֹד - בחולם, ומן יִשְׁמְעוּ תאמר
יִשְׁמְעוּ - באס"פ, יען היחיד הוא בעתיד יִשְׁמַע -
בפתח.

וכן בצווי, מן פִּקְדוּ תאמר באס"פ פִּקְדוּ, כי היחיד
הוא פִּקֵּד.

ו) וא"ו החבור וְהַפֹּד, בתיבה זעירא, או משתי
הברות מלעיל, תתהפך מנקודות הראויות לה
לקמץ, כמו -

א) שבע יפול צדיק וְגָם
ב) וירד עליהם הברד וְיָמָתוּ:

ואפילו לפני אותיות ב - מ - פ, רק שתהיה
משתי הברות, ומלעיל, כמו שאמרנו.

ז) ועוד יתהפך השוא לצירי, באס"פ, כמו -

א) ואכלו וְשָׂבְעוּ
ב) צהלה וְשִׂמְחָה:
ג) אלכם תִּשְׁמְרוּ

ח) וגם השוא יתהפך לסגול, באתנח או סוף
פסוק, ומן וְיָהִי - וְיָהִי, יהיה באס"פ,

א) כי הוא אמר וְיָהִי
ב) כאשר שמעתה אתה וְיָהִי:

שנוי הנקודות מסבת אס"פ

ט) ותיבות שהם נחי עי"ן, כמו - וַיָּשֶׁב - וַיָּנֶס, שבשורשן הם - שׁוּב - נֹס, יתחלפו באתנח וסוף פסוק, בחולם (שהוא תולדתו), כמו -

א) ויאמר אליו אבנר לך שׁוּב וַיָּשֶׁב:
ב) ויפתח הדלת וַיָּנֶס:

וכן -

שלא בהפסק באס"פ

א) וַהֲטָקְרוּ וַהֲחָלִיפוּ בגדכם וַהֲטָקְרוּ:
ב) תִּתְּנָקְלוּ אוֹתָהּ אבותיכם תִּתְּנָקְלוּ:

ולפיכך נשתנה גם פ"א הפעל לסגול, כמשפט הפתח שלפני אות גרונית קמוצה.

מושב הנגינה מלעיל ומלרע

ידיעת מקום מצב הנגינה, היא הכרחית מאד, כי על פיה נדע להבדיל, בין מלה הדומה לחברתה, והיא שונה ממנה בביאורה. וע"כ ראוי להזהר בהם, ומאלה תקיש על דומיהן, דרך משל -

(א) שְׁתִּי כְּלִיל צֶלֶךְ (מלעיל), והוא ציווי לנקבה
(ב) לְמַעַן שְׁתִּי אוֹתֵתִי (מלרע), והוא מקור

(א) בְּיִנָּה הַגִּיגִי (מלעיל), והוא לשון ציווי
(ב) אֲנִי בְּיִנָּה לִי גְבוּרָה (מלרע), והוא שם דבר

(א) אִם חֶפֶץ בְּנִי (מלעיל), פירוש אותנו
(ב) אֲשֶׁר בְּנִי בְּנֵי אָדָם (מלרע), לשון בנין

(א) רוּחַ נְשִׁבָּה (מלרע), והוא תאר
(ב) אַחַת מֵהֵנָּה לֹא נְשִׁבָּה: (מלעיל), לשון עבר

(א) וְשָׁבוּ בָנִים לְגִבּוֹלָם (מלעיל), לשון שב
(ב) וְאַתִּי נִשְׁיָהֶם שָׁבוּ וַיָּבֹזוּ (מלרע), לשון שבי

(א) רָחֵל בָּתּוּ בָּאָה עִסְיָה צֹאן (מלרע), לשון הוה
(ב) וְרָחֵל בָּאָה עִסְיָה צֹאן (מלעיל), לשון עבר

(א) פָּרָה רָצָה בֵּין הַכְּרָמִים (מלעיל), מלשון רצה
(ב) רָצָה הַקִּבְ"ה לִזְכוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל (מלרע), לשון רצון

מושב הנגינה מלעיל ומלרע

מקום מושב הנגינה, הוא לעולם בגזרת השלמים, בעי"ן הפעל, כמו - פִּקֵּד

ואם למ"ד הפעל נקודה, בחולם או בחיריק, ועי"ן הפעל בשו"א, אז למ"ד הפועל תקבל הנגינה, כמו - פּוֹקְדִים - פּוֹקְדוֹת. ובכל אלו, נקראו מלרע, יען שהנגינה בסוף התיבה.

כל פעל עבר, עתיד, צווי או מקור, שעי"ן הפעל שלהם באחת מן התנועות, תהיה בה הנגינה לעולם, בין שתהיה מלעיל או מלרע, כמו -

א) פִּקֵּד	ד) פָּנָה	ז) הַפְּקִידוֹ
ב) מִצָּא	ה) הַפְּנִי	ח) תַּפְּקִידוֹ
ג) פָּנָה	ו) הַפְּקִידָה	

וצריך לדעת אם היתה הנגינה בנקוד אחרון בתיבה, אז היא מלרע, וקודם לו היא נקראת מלעיל.

ובגזרת נחי עי"ן וכפולים, שנעדרה עי"ן הפעל, והוטלה תנועתה על פ"א הפעל, תהיה גם הנגינה בפ"א הפעל, כמו -

א) שָׁבָה	ד) תְּשׁוּבוֹ	ז) בָּרוּ
ב) שָׁבוּ	ה) סָבָה	ח) הִבָּרוּ
ג) שׁוּבִי	ו) סָבוּ	

מושב הנגינה מלעיל ומלרע

דע שבגזרת בנין מרובע, שבבנינים הדגושים יש לאות הראשונה מהכפל, משפט עי"ן הפעל, ולשניה מהכפל משפט למ"ד הפעל, לענין זה.

כל - גי - נו - נה - תי - ת - הו - ה, המשמשות בסוף תיבה, תהיה הנגינה בהם מלעיל, כמו -

(א) הציל-גי גא	(ה) הבא-ת עלי
(ב) נתג-נו טרף	(ו) במלאכת רעהו
(ג) צא-נה וראינה	(ז) הלא תדעו-ה
(ד) נשא-תי את עיני	

וכאשר תכנס וא"ו הקפוד, במלות שסופן - תי - ת, תהיה הנגינה מלרע, כמו -

(א) ושמתי שם (ב) ודברתי עמך

ובזה תוכל להבחין בין וא"ו הקפוד, ובין וא"ו החבור, כי בהיותה וא"ו החיבור לא תזוז הנגינה ממקומה, כמו -

(א) ואכלתי חטאת (ב) ושמתי שמו אברהם

טעמו למעלה, לפי שהוא לשון עבר. אבל אם היא וא"ו הקפוד, תהפוך גם מצב הנגינה, כמו -

(א) ושבתי בשלום (ב) ושמתי את זרעך

מושב הנגינה מלעיל ומלרע

ובגזרת נחי למ"ד אל"ף, ונחי למ"ד ה"א מבנין
הקל (כגון בשורש עשה או בשורש קרא), תהיה
הנגינה לעולם מלעיל, עם וא"ו הַהפוך וזולתה,
כמו -

(א) וְעִשְׂתִּי מִזִּבְחַ (ב) וְקָרָאתִי בִשְׁם

ויוצא מן הכלל, מלת וְאָפִיתָ אותה, על פי
המסורה.

ובוא"ו המהפך, מעתיד לעבר, נהפך גם כן מצב
הנגינה, מן מלרע למלעיל, כמו -

(א) וַיֹּאכַל וַיִּשֶׂת (ב) וַיִּלָּךְ אֲבָרָם

מלבד מלות מנחי למ"ד אל"ף, שהם מלרע, אף
בוא"ו הַהפוך, כמו -

(א) וַיֵּצֵא יַעֲקֹב (ד) וַיָּבֵא נָח
(ב) וַיָּבֵא קִין (ה) וַיָּקָא אֶת יוֹנָה
(ג) וַיּוֹצֵא אֶתְכֶם (ו) וַתָּקָא הָאָרֶץ

וכן באל"ף א - י - ת - ך, תשאר הנגינה מלרע,
כמו - וְאֶשְׁיֵב וְאֶשָּׂא.

וכן כשהברה מורכבת לפני האחרונה, גם כן
תבוא הנגינה מלרע, כמו -

(א) וַיִּשְׁ-לַח (ב) וַיִּגְ-שׁ (ג) וַיִּדְ-בֶּר

מושב הנגינה מלעיל ומלרע

הפעלים - גִּפֶּן - גִּפָּן, וכן הבאים להרחבה בפתח
גִּעַל - גִּעֵן, וכן - גִּפֶּן - גִּחַר, באים מלעיל, אף בלי
וא"ו החבור, על דרך השמות - סִפֵּר - בִּגְד - גִּעַר.

כל אותיות א - ה - ו, הנוספים על התיבה, כמו -

(א) לִילָה	(ג) אֲשׁוּבָה	(ה) הִמָּה
(ב) נָמָה	(ד) שָׁמָּה	(ו) תִּבְלָעְמוּ

וכן תיבה שצריכה למ"ד בתחלתה, ומטיל לה
ה"א בסופה, כמו -

(א) אֶרֶץ	(ב) נָמָה	(ג) שָׁמָּה
-----------	-----------	-------------

כל אלו לא יוכלו לקבל הנגינה, אף מצד נסוג
אחור. וכן פתח שאולה (גנובה), בלתי ראויה
לקבל הנגינה, כמו - פִּיָּה - גִּיָּה.

כל - תָּן - תָּם, לעולם בהם תבוא הנגינה, כמו -

(א) ואתנה ידעִתֶּן	(ג) ולא שִׁמְעִתֶּם
(ב) מדוע עֲשִׂיתֶן	(ד) למה שִׁלַּמְתֶּם

ובשמות ובפעלים, הבאים בכנוים, תבא הנגינה
תמיד, בלמ"ד הפעל, אם היא בתנועה, כמו -

(א) דִּבְרִי	(ד) פִּקְדְּנִי	(ז) יִפְקְדְּנִי
(ב) דִּבְרִי	(ה) פִּקְדִי	
(ג) סִפְרִי	(ו) פִּקְדְּתֶם	

מושב הנגינה מלעיל ומלרע

ואם למ"ד הפעל בשו"א, תרד הנגינה על אות
הכנוי, כמו -

(א) דְּבַר־יָהּ (ב) פֶּקֶד־יָהּ

מלבד בכנוי תיבות שיסופן - כָּם - הָם - כֵּן - הֵן,
לעולם בהם תהיה הנגינה, כמו -

(א) קוֹל דְּבָרֵיכֶם (ג) אֶת פְּנֵי אֲבִיכֶן
(ב) מִקְרֵב אֲחֵיהֶם (ד) וְאֵת גְּלִיתָן

כל תיבה שסופה - תִּיהָ, או - רִיהָ, הנגינה
מלעיל, כמו -

(א) כְּלִימוֹצָא שְׁפִתֶיהָ
(ב) כְּלִינְדֻרֶיהָ
(ג) וְאַסְרֵיהָ אֲשֶׁר־אִסְרָהּ

כל - הָ, שהיא בסוף תיבה וקודם לה תנועה,
הנגינה מלעיל, על אותה התנועה, כמו -

(א) דְּבַר־יָהּ (ב) מִבְּרָכָיִךְ (ג) וַיִּשְׁמְרָךְ

כל תנועה קטנה, שסופה נח נראה, הנגינה
מלעיל, כמו -

(א) פֶּסַח (ב) קִיץ (ג) זֵית

מושב הנגינה מלעיל ומלרע

גם מלות הטעם והענין, הם מלעיל, כמו -

(א) לַמַּעַז	על דרך	גַּעַר
(ב) גַּעַז	על דרך	גַּעַל

וכן יבואו מלעיל, תיבות -

(א) מַמְנִי	(ג) אֶלְקָה	(ה) יִפְקֶנָה
(ב) יִפְקֶנִי	(ד) מַמְנָה	(ו) אֶלֶיהָ

על דרך - דְּבָרֶיהָ - דְּבָרֶיהָ. ותיבת מַמְנִי, מלרע,
על דרך - שִׁירִי.

תיבת לָמָּה מלעיל, והמ"ם דגושה, על דרך יָמָּה.
וכשהיא סמוכה לתיבה שראשיתה אחת
מאותיות א - ה - ע, אז היא מלרע, והמ"ם
רפויה, כמו -

(א) לָמָּה אֲמַרְתָּ	(ג) לָמָּה תִּרְעַתָּה
(ב) לָמָּה עֲזַבְתָּנִי	(ד) לָמָּה הִעֲלִיתָנִי

אבל תיבת לָמָּה זֶה מלעיל, מפני קרבות
הטעמים, כדין דחיק.

וכבא התיבה בסגול, אז היא מלעיל, ורפה
אחריה, כמו - הִנֵּה לָמָּה תִּבְכִּי.

מושב הנגינה מלעיל ומלרע

בשמות זולת הכנויים, כל שם שסופו סגול לעולם
הוא מלעיל, כמו –

- (א) אין משיפט מְוֹת
- (ב) לא תעשו עֲוֹל
- (ג) אם אֵנֹךְ בידך הרחיקהו

ויוצאים מן הכלל מלות, שהם מלרע, כמו –

- (א) קרא שמה בְּבֹל
- (ב) לעולם וְעַד:

וכל שהוא על משקל פֶּעַל הוא מלעיל, ואפילו
יהיה סופו נח נסתר, כמו –

- (א) הָגָה
- (ב) פָּלָא
- (ג) פָּרָא

אבל כשבאים בחמש נקודות, ונח נסתר אחריהם,
אז הם מלרע, כמו –

- (א) אִבָּה
- (ב) רַעָה

ואם יתחלף הסגול בפתח, להרחבת אות גרונית,
ישאר גם כן מלעיל, כמו –

- (א) מִצַּח
- (ב) צַמַּח

מושב הנגינה מלעיל ומלרע

גם אם התנועה שלפני האחרונה היא פתח, הברה פשוטה, היא מלעיל, כמו -

(א) בִּית   (ב) זֵית

ואפילו כשיתחלף הפתח בקמץ לסבת אס"פ (אתנח סוף פסוק), ישארו מלעיל, כמו -

(א) בִּית   (ב) זֵית

תנועה שנתחדשה לסבת הפסק, היא גם כן מלעיל, כמו -

(א) דְּבָרִי   (א) דְּבָרִי
(ב) כְּלִי: (ב) כְּלִי
(שלא בהפסק, מלרע)   (שלא בהפסק, מלרע)

ולפעמים אפילו בהפסק יבואו מלרע בפעלים, כמו -

(א) יִלְקֹטוּן   (ב) יִגְעֻזוּן   (ג) יִדְגְּלוּן

לפי שהם באים עם תנועה גדולה מורכבת, שאי אפשר היותה זולת הנגינה.